

Regeringens proposition

1979/80: 74

om upplåtelsevillkor m. m. för kronotorp;

beslutad den 13 december 1979.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag ur regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

NILS G. ÅSLING

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att gällande avtalsvillkor för kronotorp m. m. skall få ändras i vissa avseenden. De ändrade villkoren innebär ekonomiskt gynnsammare avträdesersättningar för innehavare av kronotorp.

Vidare innebär förslaget att kronotorpare skall erhålla vidgade möjligheter att förvärva kronotorp. Sålunda skall kronotorpare få rätt att förvärva del av kronotorp för bostadsändamål om hinder inte möter från fastighetsbildningssynpunkt. Kronotorpare skall även få rätt att förvärva hela kronotorp när tillstånd enligt jordförvärvslagen kan erhållas.

INDUSTRIDEPARTEMENTET

UTDRAG
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1979-12-13

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Ullsten, Bohman, Mundebo, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelson, Danell, Petri

Föredragande: statsrådet Åsling

Proposition om upplåtelsevillkor m. m. för kronotorpen

1 Inledning

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund (SKKF) begärde år 1973 i skrivelse till Kungl. Maj:t att en opartisk utredning skulle göras om vissa frågor rörande ersättning då kronotorp avträds. SKKF har sedermera i skrivelse den 3 april 1976 till regeringen anhållit om att nuvarande ersättningsregler ändras i vissa avseenden. Vidare har det sedan gammalt funnits ett starkt önskemål från flera kronotorpare att med äganderätt förvärva de av staten upplåtna lägenheterna. Mot denna bakgrund uppdrog regeringen den 9 december 1976 åt domänverket att i samråd med SKKF inkomma med förslag till dels sådana ändringar av nuvarande regler för bestämmande av ersättning vid avträde av kronotorp att de tillgodoser skäligen önskemål från kronotorparna, dels åtgärder som avser att underlätta för kronotorpare att med äganderätt förvärva lägenhet eller del därav.

Domänverket har i skrivelse den 5 december 1978 inkommit med förslag i ärendet. Till skrivelsen bifogades en särskild utredningsrapport. Skrivelsen och rapporten bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över domänverkets förslag avgetts av kammarkollegiet, riksrevisionsverket, lantbruksstyrelsen – efter hörande av lantbruksnämnderna i Västerbottens och Norrbottens län –, länsstyrelsen i Västerbottens län – efter hörande av Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) i Västerbotten samt Vilhelmina kommun –, länsstyrelsen i Norrbottens län – efter hörande av lantbruksnämnden i länet –, utredningen (Jo 1976: 09) om fjällägenheter samt SKKF. En sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Bakgrund

Från slutet av 1800-talet fram till i vissa fall mitten av 1900-talet har kronomark nedanför odlingsgränserna, främst i Norrland, upplåtits för uppodling och bebyggande. Främsta syftet härför var ursprungligen att främja uppkomst av mindre jordbruk och egna hem. Upplåtelseformerna har skiftat till namn och innehåll, även om beteckningen kronotorp har kommit att användas som sammanfattande benämning på de upplåtna enheterna.

Äldst är de s. k. skogstorpen, som upplåts enligt bestämmelser från åren 1891 och 1904. Dessa bestämmelser upphävdes år 1909. Samtidigt angavs grunder för upplåtelse av s. k. odlingslägenheter och bestämmelser om bättre villkor för skogstorpen. Villkoren för skogstorpen och odlingslägenheterna förbättrades från år 1918 resp. år 1920.

Upplåtelseformen kronotorp (kronotorp/29) infördes år 1929. I samband därmed föreskrevs att nya upplåtelser av odlingslägenheter inte fick ske. Vidare meddelades bestämmelser som innebar att befintliga skogstorp och odlingslägenheter i fråga om upplåtelsevillkor kom att uppnå ungefärlig likställdhet med kronotorpen.

Jämsides med skogstorp, odlingslägenheter och kronotorp/29 har även upplåtits s. k. kolonat. Upplåtelsevillkoren för de olika typerna av lägenheter – upplåtelsetid, vissa avgiftsfria år, byggnads- och odlingsskyldighet, bidrag, fritt virke, m. m. – varierade men inom förhållandevis snäva gränser.

Nya bestämmelser om upplåtelse av kronotorp (kronotorp/43) meddelades år 1943, varvid samtidigt föreskrevs att upplåtelse av kronotorp/29 och kolonat inte längre fick ske. Såväl bakgrunden till upplåtelseformen som bestämmelserna om upplåtelsevillkor för kronotorp/43 avvek på ett markant sätt från vad som hade gällt för tidigare upplåtelseformer. Det främsta motivet för upplåtelse blev att säkerställa skogsbrukets behov av arbetskraft. Bestämmelser om skyldigheter och rätt till arbete på kronoskogarna kopplades till upplåtelsen. Vidare hade staten i huvudsak att svara för iordningställande av mark och byggnader. Tidigare upplåtelseformer kunde omföras till kronotorp/43.

År 1950 gavs bestämmelser för sådana skogstorp, odlingslägenheter, kronotorp/29 och kolonat, vilka inte omförts till kronotorp/43, om ändrade villkor för bestående upplåtelser och om möjlighet till omföring till upplåtelse som kronolägenhet (kronolägenhet/50). Bestämmelserna medförde viss förbättring av upplåtelsevillkoren såväl för äldre bestående upplåtelser som för dem som omfördes till ny upplåtelse.

Tidigt kom skogstorp och odlingslägenheter att upplåtas på kronomark även ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Från år 1915 kunde, efter beslut av Kungl. Maj:t, på sådan mark

upplåtas lägenheter som benämndes fjällägenheter och ställdes under länsstyrelsernas tillsyn. Redan upplåtna skogstorp och odlingslägenheter ovan odlingsgränsen omfördes till fjällägenheter. Upplåtelsevillkoren för fjällägenheterna förändrades efter hand. Genom nu gällande bestämmelser från år 1947 angående norrländska fjällägenheter har dessa villkor kommit att nära ansluta till dem som gällde för kronotorp/43. Fjällägenheterna förvaltas numera i regel av lantbruksnämnderna. Ett mindre antal förvaltas dock av domänverket. Dessa av domänverket förvaltade fjällägenheter omfattas inte av domänverkets förutnämnda utredningsförslag angående kronotorpen och inte heller av de förslag som jag nu avser att förelägga regeringen beträffande kronotorpen. Frågan om fjällägenheterna inom renskötselområdet utreds f. n. av utredningen (Jo 1976: 09) om fjällägenheter m. m.

De tidigare upplåtelseerna av kronomark hade som jag anfört tidigare främst till syfte att främja uppkomsten av mindre jordbruk och egna hem. Kronotorpen underlättade även kronoparkernas vård och bevakning. Senare upplåtelser syftade främst till att säkra det statliga skogsbrukets behov av arbetskraft. Som mest uppgick antalet kronotorp till knappt 3 000 omkring år 1925. Nya kronotorp tillkom fram till 1950-talet men i takt med jord- och skogsbrukets rationalisering och samhällets utveckling i övrigt har kronotorpens betydelse avtagit. En successiv nedläggning av torpen har skett och f. n. finns totalt drygt 500 kronotorp kvar, varav det övervägande antalet är belägna i Norrbottens och Västerbottens län. Aktivt jordbruk bedrivs vid knappt en tredjedel av torpen.

2.2 Gällande ordning

Tidigare bestämmelser avseende upplåtelse av kronotorp och äldre kronolägenheter återfanns i ett antal kungörelser, varav de på senare tid mest tillämpade var kungörelsen (1943: 532) angående upplåtelse av kronotorp och kungörelsen (1950: 339) med vissa bestämmelser rörande äldre kronolägenheter. Vidare gällde reglerna om arrendeupplåtelse i lagen (1907: 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom. Enligt nämnda kungörelser har domänverket haft att utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter.

I upplåtelsekontrakten mellan domänverket och resp. kronotorpare har intagits vissa bestämmelser hämtade direkt från kungörelserna. Dessutom hänvisas i kontrakten dels till kungörelserna, dels till lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Så länge kontraktstiden varar gäller sålunda för resp. upplåtelse, utöver kontraktets bestämmelser, även bestämmelserna i åberopade kungörelser och åberopad lag.

Lagen om nyttjanderätt till fast egendom har numera ersatts av nya jordabalken och lagen (1970: 995) om införande av nya jordabalken, vilka trädde i kraft den 1 januari 1972. I samband härmed upphävdes de tidigare nämnda kungörelserna och ersattes av kungörelsen (1971: 1152) om upplåtelse av publika jordbruksarrenden. I de fall tidigare gällande kontrakt

mellan domänverket och resp. kronotorpare utlöper och ersätts med nya kontrakt enligt sist nämnda kungörelse sker numera hänvisning till arrendebestämmelserna i jordabalken.

I jordabalken och 1971 års kungörelse regleras allmänna arrendevillkor, såsom avtalstid, regler för laga syn etc. Vad gäller ekonomiska rättigheter för kronotorpare föreskrev regeringen i regleringsbrev för budgetåret 1972/73 under anslaget för Odlings- och byggnadshjälp till innehavare av vissa kronolägenheter m. m. att innehavare av i de upphävda bestämmelserna angående kronotorp m. m. avsedda lägenheterna skulle behålla sina tidigare rättigheter. Domänverket har i enlighet härmed fortsatt att tillämpa tidigare praxis i frågan om avträdesersättning, ekonomiskt stöd och bidrag m. m.

Tidigare bestämmelser avseende upplåtelse av kronotorp innehöll inga regler för beräkning av avträdesersättning, när kronotorpare lämnade torpen. Viss praxis kom emellertid att utvecklas efter år 1939 när Kungl. Maj:t, efter prövning i varje enskilt fall, började utbetala ersättning då nedläggning av kronotorp ansågs lämpligt. Det var först genom 1948 års kronotorpsutredning som frågan om beräkning av avträdesersättning blev närmare behandlad. Riktlinjer för beräkning av avträdesersättning godkändes därefter av riksdagen år 1950 (prop. 1950: 129, JoU 1950: 53, rskr 1950: 334) och reglerades i den numera upphävda 1950 års kungörelse om äldre kronolägenheter. Dessa riktlinjer gäller på grund av bestämmelser härom i de enskilda upplåtelseavtalen alltiämt för sådana lägenheter som inte omförts till jordabalkens bestämmelser. I enlighet härmed är berörda kronotorpare, om kronotorpet avträds, berättigad till ersättning för förbättringsåtgärder som vidtagits med avseende på torpets jord eller sådana byggnader, till vilka kronotorpen ägt erhålla fritt virke men själv låtit uppföra. För ersättningens bestämmande reduceras den sammanlagda arbets- och materialkostnaden för förbättringsåtgärderna med dels värdet på material som tillhandahållits av kronan, dels erhållna statsbidrag och därmed jämförliga lån som lämnats i syfte att underlätta odlings- eller jordförbättrings- resp. byggnadsaktiviteter.

Vid domänverkets tillämpning av nämnda beräkningsregler väljs i regel som utgångspunkt för beräkning av avträdesersättningen summan av kronotorparens kostnader från tidpunkten för byggnadernas uppförande fram till avräkningstillfället. Detta värde nedskrivs med hänsyn till den tid som förflutit sedan åtgärderna verkställts samt reduceras för eventuella brister. I undantagsfall sker vid beräkning av avträdesersättningens storlek en uppskattning av byggnadernas värde i befintligt skick. Odlingarna värderas efter beräknad odlingskostnad, sådan den angivits i upprättad odlingsplan eller eljest beräknats.

Det sammanlagda byggnads- och odlingsarbetets värde reduceras med värdet på rot av det till byggnaderna utlämnade virket och värdet av fritt tillhandahållen cement samt utbetalade statsbidrag. De väsentligaste stats-

bidragen är odlingshjälp, tilläggsbidrag, odlingsbidrag, byggnadsbidrag och byggnadshjälp och framgår av den till detta protokoll fogade bilaga 1, underbilaga 14. Erhållna bostadsförbättringslån och stödlån omfattas inte av bestämmelserna om avräkning från avträdesersättningen.

Regler om inlösen eller förvärv av kronotorp tillkom först för kolonaten år 1925. En kolonist skulle i regel vara berättigad att inlösa kolonatet sedan odlings- och byggnadsskyldighet samt övriga åligganden hade blivit fullgjorda. För kronotorp/29 gällde rätt för kronotorparen att sedan odlings- och byggnadsskyldighet fullgjorts inlösa torpet jämte erforderlig skogsmark, såvida området utan olägenhet kunde avskiljas från kronoparken. För skogstorp och odlingslägenheter gällde från början ingen rätt till inlösen. Samtidigt med införandet av upplåtelseformen kronotorp/29 erhöll emellertid innehavare av skogstorp eller odlingslägenhet viss rätt till inlösen i princip motsvarande den som gällde för innehavare av kronotorp/29. För innehavare av kronotorp/43 samt tidigare upplåtelseformer, som omförts till kronotorp/43, gällde enligt 1943 års kungörelse om kronotorp i princip rätt att inlösa torpet om domänverket inte behövde det som bostad e. d. åt arbetare och torpet kunde avskiljas från kronoparken utan olägenheter för skogsskötseln. Omföring av kolonat, skogstorp, odlingslägenhet eller kronotorp/29 till kronolägenhet/50 inverkade inte på den rätt till inlösen som förelåg före omföringen enligt 1950 års kungörelse om äldre kronolägenheter.

Nämnda regler avseende inlösen har tillämpats vid förvärv av hela kronotorp. Reglerna gäller på grund av bestämmelser härom i de enskilda upplåtelseavtalen fortfarande för sådana lägenheter som ej omförts till jordabalkens bestämmelser. I de fall fråga är om förvärv av del av kronotorp, t. ex. bostadshus med tomt, tillämpas förordningen (1971: 727) om försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m. Denna förordning tillämpas även vid fråga om förvärv av kronotorp eller del därav i de fall arrendekontrakt tecknats utan hänvisning till bestämmelserna i äldre kungörelser om upplåtelse av kronotorp m. m. Genom förordningen om försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m. regleras bl. a. myndigheters rätt till försäljning av sådan egendom. Härvid framgår bl. a. att statlig egendom i princip får säljas endast om egendomen ej längre behövs för vederbörande myndighets behov eller för annat statligt ändamål. Någon rätt till förvärv av kronotorp föreligger inte enligt förordningen.

Genom att kronotorpen inte utgör särskilda fastigheter utan är en del av den större kronoparken gäller vid förvärv av kronotorp eller del därav att detta är beroende av om fastighetsbildning enligt fastighetsbildningslagen (1970: 988) kan genomföras.

Vid inlösen av kolonat, skogstorp, odlingslägenheter, kronotorp/29 och kronolägenhet/50 tillämpas numera enhetliga bestämmelser för hur köpeskillingen skall beräknas. Därvid gäller att markvärdet och byggnadsvärdet bestäms med utgångspunkt i vissa angivna värderingsregler. Värdet av

växande skog bestäms med ledning av gällande virkespriser. I fråga om köpeskillingens erläggande gäller att den kan delas upp i en amorteringsdel med en amorteringstid på ca 25 år och en stående del som skall vara erlagd inom fem år från sista inbetalningen på amorteringsdelen.

För försäljning av kronotorp/43 samt försäljning av kronotorpets byggnader med tomt gäller inga andra regler än de som generellt gäller enligt förordningen om försäljning av staten tillhörig fast egendom, m. m., dvs. köpeskillingen beäknas till marknadsvärdet. Köpeskillingen kan i dessa fall erläggas genom avbetalningar varvid en femtedel betalas kontant vid tillträdet och resterande del genom lika stora avbetalningar under tio år.

2.3 Beräkning av avträdesersättning

SKKF har sedan länge krävt bl. a. att äldre bidrag som kronotorpare erhållit för iordningställande av byggnader och odlingar på lägenheterna och som hittills dragits av vid beräkning av avträdesersättning skall efterskänkas. Vidare har påtalats det förhållandet att ersättning till kronotorpare för förbättringsåtgärder på jord och byggnader som regel har bestämts efter värdet vid tidpunkten för arbetets utförande. Allteftersom penningvärdet har undergått en försämring har från kronotorparna ställts krav på en indexberäkning av beloppet. Vidare har vissa invändningar rests mot att domänverket har tillämpat en schablonmetod för bestämning av värdeminskningen på de upprustnings- och nybyggnadsarbeten som kronotorpare utfört.

Domänverkets förslag innebär att statsbidrag och därmed jämställda lån som har erhållits för uppodling av mark eller för anläggande av kreatursbeten inte längre skall dras av vid beräkning av avträdesersättning, liksom inte heller sådana bidrag och lån som har erhållits före den 1 juli 1950 för upprustning och utbyggnad av bostadshus och ekonomibyggnader. Vidare föreslås att arrendenedsättning som kronotorpare i vissa fall har erhållit inte längre skall dras av från avträdesersättningen. Domänverket föreslår även att ersättningsbelopp för förbättrings- och nybyggnadsarbeten på byggnader uppräknas med index enligt vissa angivna regler. Därvid skall riksskatteverkets indexserie för framräkning av realisationsvinst på fastigheter vara en utgångspunkt. Schablonberäkningen av värdeminskning på byggnader och anläggningar föreslås bli ersatt av en värdering baserad på faktisk värdeminskning. Dessutom föreslås att om vid laga syn, eller besiktning som ersätter sådan, markens hävd är i enlighet med ortens sed, så skall brist inte anses föreligga i detta hänseende.

Storleken på hittills utbetalade avträdesersättningar har självfallet varit beroende av hur stor insats kronotorparen har gjort på lägenheten. Så gäller exempelvis för lägenheter, där kronan har ansvaret för större underhåll och investeringar, att avträdesersättningen i allmänhet blir mindre än för lägenheter som i huvudsak har byggts upp och underhållits av krono-

torparen själv. En annan omständighet av betydelse är att om det i enlighet med jordabalkens bestämmelser skett en avräkning så leder denna givetvis till att den återstående ersättningen till kronotorparen blir lägre än i de fall någon reglering av mellanhavandena mellan domänverket och denne inte har ägt rum. Variationerna är stora. Medeltalet för de under senare år utbetalda avträdesersättningarna uppgår emellertid till ca 15 000 kr. De nu föreslagna reglerna innebär ekonomiskt gynnsammare bestämmelser. Enligt domänverket skulle, om de föreslagna reglerna hade tillämpats vid tidigare avträdelser, ersättningens storlek i dessa fall ha kommit att öka med mellan 20 och 150 %.

De föreslagna reglerna för beräkning av avträdesersättning avses komma att tillämpas oberoende av om kronotorparen väljer att flytta från torpet eller att förvärva detsamma. Jag återkommer i det följande till frågan om förvärv av kronotorp. Förslaget ger därmed önskvärd valfrihet åt innehavaren. Domänverket konstaterar att i vissa fall kommer en avträdesersättning beräknad enligt de föreslagna reglerna att överstiga en beräknad köpeskillning för torpet. Domänverket föreslår mot denna bakgrund att vid förvärv av torp avträdesersättningen för den del av torpet som köpet avser inte får överskrida överenskommen köpeskillning.

Samtliga remissinstanser finner förslaget till nya regler för beräkning av avträdesersättning ändamålsenligt. Även jag bedömer att de föreslagna förändringarna är väl avpassade och tillgodoser skäliga önskemål från kronotorparna. Nu gällande upplåtelsevillkor för kronotorp m. m. bör således vad gäller beräkning av avträdesersättning ändras i överensstämmelse med domänverkets förslag. Jag förordar därför att regeringen inhämtar riksdagens godkännande av att gällande upplåtelsevillkor ändras i enlighet med vad jag anför. Det bör ankomma på regeringen att utfärda närmare föreskrifter om ändring av villkoren för avträdesersättning.

2.4 Förvärv av kronotorp

Frågan om kronotorparens rätt att inköpa tidigare arrenderad mark är gammal, nära nog lika gammal som koloniseringen av den norrländska kronomarken. Att förvärva torpen med full äganderätt har varit ett återkommande önskemål, som har framförts av arrendatorerna ända sedan detta sekels början. Endast för vissa av de olika upplåtelseformerna kan emellertid, som tidigare nämnts, hävdas en förbehållslös rätt att förvärva torpet. För flertalet kronotorpsupplåtelser gäller att den till upplåtelsen knutna rätten till förvärv är förbunden med förbehåll av olika slag.

Framställningar från kronotorpare avseende förvärv har i dominerande utsträckning avsett förvärv av endast del av kronotorpet för bostadsändamål. Gällande avtalsvillkor om förvärv av kronotorp avser emellertid förvärv av hela kronotorpet för bildande av jordbruksfastighet.

I de fall framställningar om förvärv av torp för bostadsändamål har

avslagits, har motivet i regel varit att förvärvet har bedömts medföra olägenheter vid förvaltningen av kronoparken. Torpets läge inom kronoparken och i förhållande till vägnätet har vanligtvis varit väsentliga faktorer vid dessa bedömningar. Domänverket har sålunda inte ansett sig kunna acceptera olämpliga enklavbildningar i kronoparkerna med åtföljande problem vid olika skogsbruksåtgärder samt väghållning och bevakning.

När det varit fråga om förvärv av hela kronotorp för jordbruksändamål har yttranden inhämtats från lantbruksnämnderna och fastighetsbildningsmyndigheterna. I några fall har förvärv av kronotorpet genomförts i samråd med vederbörande lantbruksnämnd. Därefter har fastighetsbildningsförrättning ägt rum. I ett flertal fall har emellertid såväl lantbruksnämnderna som fastighetsbildningsmyndigheterna avstyrkt förvärv. Motivet har varit att den tilltänkta fastigheten inte har bedömts bärkraftig och varaktigt lämpad för jordbruksändamål. I dessa fall har domänverket avslagit framställningarna om förvärv med hänvisning till vad nämnda myndigheter har anfört. Regeringen har prövat vissa av dessa fall utan att ändra verkets beslut.

Enligt domänverkets bedömningar äger tidigare gjorda invändningar mot förvärv av kronotorp för bostadsändamål inte längre samma bärkraft. Olägenheterna för kronoparkens förvaltning bedöms numera vara begränsade. Domänverket anser därför att innehavare av kronotorp, som är bebyggt med tjänligt bostadshus, bör få en generell och förbehållslös rätt att för bostadsändamål förvärva kronotorpets byggnader med tomt.

Vad gäller förvärv av hela kronotorp bör enligt domänverket förutsättningar skapas som möjliggör detta, om torpet i sin helhet kan väntas med någon varaktighet bli aktivt utnyttjat för jordbruk eller likvärdigt ändamål. Kan sådant utnyttjande väntas komma att ske endast för del av kronotorpet bör förvärvet inskränkas i motsvarande grad. Det är emellertid enligt domänverket väsentligt att en fortsatt samordning med den statliga jord- och skogsbrukspolitiken sker vid prövning av ärenden om förvärv av kronotorp för jordbruksändamål. Sålunda förutsätts även fortsättningsvis att yttranden i sådana ärenden inhämtas från lantbruksnämnderna och fastighetsbildningsmyndigheterna.

Samtliga remissinstanser har tillstyrkt utredningens förslag vad gäller förändrad praxis vid förvärv av del av kronotorp för bostadsändamål. Lantbruksstyrelsen och länsstyrelsen i Västerbottens län förutsätter dock att sedvanlig lämplighetsprövning sker i samband med fastighetsbildningsförrättning.

Remissinstanserna är i stort eniga i sin tillstyrkan även av utredningens förslag om förvärv av kronotorp för jordbruksändamål. Lantbruksstyrelsen konstaterar att eftersom huvuddelen av kronotorpen är belägna i sådana områden där stöd till lantbruksföretag i glesbygder kan utgå, torde lantbruksnämnderna fortsättningsvis i ökad utsträckning kunna tillstyrka framställningar om förvärv av torp. Styrelsen anger härvid att det numera

inte synes nödvändigt, vare sig från stöd- eller fastighetsbildningssynpunkt, att den nybildade fastigheten alltid skall ge sin brukare full sysselsättning och kunna byggas ut till ett rationellt lantbruksföretag. Enligt SKKF bör kronotorpare ges en förbehållslös rätt att förvärva även hela kronotorp. Undantag från denna regel bör förekomma endast om synnerligen starka skäl föreligger. Sådana skäl är enligt SKKF i stort sett endast att ett förvärv skulle förhindra ett effektivt omhändertagande av befintlig åkermark. Förbundet understryker att kronotorpen sedan länge i praktiken har brukats som fristående enheter. En formell registrering av enheten som egen fastighet i samband med en fastighetsbildningsförrättning bekräftar enligt förbundet endast dessa förhållanden, varför förrättningen och den därmed förknippade prövningen inte får lägga hinder i vägen för en fortsatt drift av torpet.

För egen del delar jag utredningens uppfattning att kronotorpare bör kunna ges en i princip generell rätt att för bostadsändamål förvärva torpets byggnader och tomt. Härigenom tillgodoses ett sedan länge ställt krav från kronotorparnas sida. Därutöver kan framhållas att kronotorpen ofta är belägna i sådana områden att de har betydelse från regionalpolitisk synpunkt. Om förvärvet leder till att torpen bebos också i fortsättningen torde detta i många fall vara positivt. Några större olägenheter för kronoparker- nas fortsatta förvaltning eller för övrigt synes inte heller uppkomma.

Frågan om förvärv av kronotorp för jordbruksändamål bör ses mot bakgrund av gällande riktlinjer för jordbruks- och regionalpolitiken. Enligt min mening bör nuvarande innehavare av kronotorp, om de så önskar, ges möjlighet att förvärva sina torp. Förvärvets lämplighet från jordbrukspolitisk och regionalpolitisk synpunkt prövas av lantbruksnämnderna i enlighet med nya jordförvärvslagen (1979: 230), som trädde i kraft den 1 juli 1979 och som innebär att även förvärv från domänverket skall prövas.

Förvärv av kronotorp som inte redan utgör särskild fastighet förutsätter för sin giltighet i vanlig ordning även prövning enligt fastighetsbildningslagen.

Av utredningen framgår att det vid behandlingen av ärenden rörande förvärv av kronotorp i vissa fall har framförts att domänverket borde tillskjuta erforderlig skogsmark för att åstadkomma bärkraftiga brukningsenheter. Sådana propåer har antingen kommit från kronotorpare eller från lantbruksnämnderna och fastighetsbildningsmyndigheterna, i de senare fallen under åberopande av bestämmelserna i fastighetsbildningslagen om att fastighet som nybildas skall vara bärkraftig. Domänverket har ställt sig helt avvisande till sådana förslag, såvida de inte har avsett endast mindre arealer för att möjliggöra en rationell avgränsning av den nybildade fastigheten eller det av annan anledning har varit förenligt med verkets intressen. Av remissinstanserna framhåller lantbruksstyrelsen och länsstyrelsen i Västerbottens län att förvärv av skogsmark i lämplig omfattning bör kunna medges om detta är lämpligt bl. a. med hänsyn till

köparens behov av sysselsättning samt kronoparkens och kronotorpets storlek, belägenhet och arrondering. Något generellt ställningstagande i frågan rekommenderas emellertid inte utan frågan bör enligt dessa instanser avgöras i varje enskilt fall.

Enligt min mening bör skogskomplettering i samband med förvärv av kronotorp kunna komma till stånd om behov av sådan komplettering föreligger enligt lantbruksnämndernas bedömning. Härigenom kan sysselsättningsmöjligheterna för kronotorparna förbättras. Domänverket bör sålunda medverka till att vid förvärv av kronotorp för jordbruksändamål komplettering kan ske med skogsmark i den omfattning lantbruksnämnd finner lämplig och kronotorparen har möjlighet härtill.

Domänverket har föreslagit att vid förvärv av kronotorp fortsättningsvis som värderingsnorm bör gälla att köpeskillingen fastställs efter förhandling med kronotorparen i varje enskilt fall, varvid hittillsvarande prisnivå vid genomförda förvärv utgör en utgångspunkt. Vad gäller erläggande av köpeskillingen föreslås att detta bestäms i samband med nämnda förhandling, varvid förutsatts att domänverket erbjuder kredit för en del av köpeskillingen samt på de villkor som har gällt hittills och som är likformiga med de regler som domänverket generellt tillämpar vid markförsäljning.

Remissinstanserna har inte haft några erinringar mot domänverkets förslag till normer för värdering av kronotorpet vid förvärv och till regler för erläggande av köpeskillingen. Även jag finner dessa förslag ändamålsenliga och förordar att de bör tillämpas. Det bör ankomma på regeringen att i av mig här berörda frågor utfärda anvisningar härför.

Nu gällande upplåtelsevillkor för kronotorp m. m. bör vad gäller rätten till förvärv av torpen ändras i överensstämmelse med vad jag här anfört. Jag förordar att regeringen inhämtar riksdagens godkännande av att så sker.

2.5 Tidpunkt för tillämpning av de förordade riktlinjerna

Vad gäller tidpunkten från vilken de av mig förordade riktlinjerna bör gälla vill jag först erinra om att avräkning med kronotorpare för deras insatser enligt tidigare bestämmelser skedde först när torpen avträdades. Nya jordabalken föreskriver emellertid att avräkning av avträdesersättning till arrendator numera alltid skall ske vid kontraktstidens utgång om mer än nio år förflutit från tillträdet eller från närmast föregående avräkning. Domänverket har av den anledningen fr. o. m. den 1 januari 1972, då nya jordabalken trädde i kraft, gjort avräkning med kronotorpare, vars kontrakt utlöp. I de flesta av dessa fall har därefter nya kontrakt tecknats. I avvaktan på resultatet av den nu aktuella utredningen har domänverket emellertid medgivit att avräkningar som skulle ha skett under utredningstiden har uppskjutits.

Domänverket har föreslagit att de nya riktlinjerna om beräkning av avträdesersättning skall tillämpas med retroaktiv verkan fr. o. m. den 14

mars 1977, som är den första allmänna fardagen efter det att utredningsuppdraget gavs domänverket. Redan gjorda avräkningar före denna tidpunkt föreslås sålunda inte bli omfattade av de nya reglerna.

Av remissinstanserna framhåller S K K F att en retroaktivitet avseende beräkning av avträdesersättning bör gälla fr. o. m. år 1972 eller i vissa fall ännu tidigare. Skälet till detta är bl. a. att nya jordabalkens regler tvingar arrendatorer att övergå till nya kontraktsformer med regelbundna avräkningar allteftersom de äldre kontrakten löper ut. Enligt förbundet bör inte de kronotorpare som redan övergått till nya kontrakt försättas i sämre läge än de kronotorpare som erhåller dessa kontrakt efter den 13 mars 1977. Vidare anför SKKF att rätt till förvärv av kronotorp bör gälla även före detta kronotorpare som genom hyreskontrakt haft en obruten förbindelse med de tidigare arrenderade torpen. Enligt länsstyrelsen i Västerbottens län finns det för att undvika alltför stora orättvisor i fråga om avträdesersättning skäl att beakta vad SKKF har framfört. Merparten av de övriga remissinstanserna stöder domänverkets förslag. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar dock att styrelsen inte har något att erinra om retroaktiviteten vad gäller beräkning av avträdesersättningen utsträcks längre bakåt i tiden än vad domänverket föreslagit. Lantbruksstyrelsen föreslår att kronotorpare med avräkning enligt de äldre reglerna i viss mån skulle kunna kompenseras genom en något försiktigare värdering i samband med eventuella förvärv.

För egen del vill jag framhålla att det vid utarbetandet av nya bestämmelser av nu aktuellt slag ofta uppstår svårigheter vid en sammanvägning av olika intressen. De nya reglerna för beräkning av avträdesersättning ger otvetydigt ett betydligt bättre ekonomiskt utfall för kronotorparna än tidigare. Jag finner emellertid att domänverkets förslag angående tidpunkten för de nya bestämmelsernas ikraftträdande är väl underbyggt och förordar att de nya riktlinjerna om beräkning av avträdesersättning tillämpas med verkan fr. o. m. den 14 mars 1977.

2.6 Kostnader

Kostnaderna för kronotorpen i fråga om underhåll, investeringar, avträdesersättningar och flyttningsbidrag har hittills bestridits från anslaget Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m. under tionde huvudtiteln. De i det föregående förordade reglerna för beräkning av avträdesersättning kommer att medföra viss ökning av kostnaderna. Anslag för kostnaderna för kronotorp har jag tagit upp i samband med min anmälan till budgetpropositionen för budgetåret 1980/81.

3 Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att godkänna att nu gällande upplåtelsevillkor för kronotorp m. m. ändras i överensstämmelse med vad jag förordat.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag föredraganden lagt fram.

DOMÄNVERKET

Bilaga 1

**Till
Regeringen
Industridepartementet****Uppdrag att göra viss utredning rörande kronotorpen
(Dnr 639/73; 574/76; 1368/76)**

Regeringen har uppdragit åt domänverket att – efter samråd med Sveriges kronotorpare och kolonistförbund (SKKF) – inkomma med förslag dels avseende sådana ändringar av nuvarande regler för bestämmande av ersättning vid avträde av kronotorp m. m. att de tillgodoser skäliga önskemål från kronotorparna, dels till åtgärder som avser att underlätta för kronotorpare att med äganderätt förvärva lägenhet eller del därav.

Domänverket och SKKF har i samråd tillsatt en arbetsgrupp med två representanter från vardera domänverket och SKKF för att utföra utredningsuppdraget. Arbetsgruppen har redovisat sitt arbete i bifogade utredning, som härmed överlämnas. Verket har ingen erinran mot de framlagda förslagen i stort men vill framföra följande synpunkter.

Domänverket tillstyrker att de ändrade reglerna för beräkning av avträdesersättningens storlek får retroaktiv verkan från 1977-03-14. Likså delar verket utredningens förslag att byggnader med tomt skall kunna försälas till innehavaren utan inskränkning.

Någon generell rätt att friköpa hela torpet, dvs. byggnader och inägor, bör inte införas. Domänverket är emellertid i princip berett medge friköp av jord som brukas av torparen. Domänverket förutsätter att lantbruksnämnderna bevakar möjligheterna att till verket återföra friköpt jord när brukningen upphört.

Domänverket utgår från att berörda myndigheter kommer att inta en generös inställning till frågan om friköp av torp med jord under brukning.

Domänverket motsätter sig bestämt annan tilldelning av skog vid friköp av torp än som erfordras för en rationell avgränsning. Verkets inställning motiveras av ansvaret för de anställdas sysselsättning samt en hög och jämn tillförsel av virke till skogsindustrin. För den skog som eventuellt kan komma att ingå i försäljningen skall liksom nu fullt marknadspris betalas.

Fastighetsbildning vid friköp av mark utöver tomt för byggnader bör kunna medges enligt undantagsbestämmelsen i 3 kap. 10 § fastighetsbildningslagen.

Vad gäller de synpunkter som SKKF framfört i särskilt yttrande (under kap. 12 i utredningen) rörande sambandet mellan utbetalning av pension och avflyttning från torpet vill domänverket i detta sammanhang framföra följande.

Domänverket betraktade, under den tidsperiod som SKKF avser i sitt yttrande, innehav av kronotorp som anställning och enligt gällande bestämmelser kunde då inte pension utbetalas så länge innehavaren bodde kvar på torpet. Verkets tillämpning av bestämmelserna var föremål för prövning vid flera tillfällen, bl. a. i motion 410/1954 i andra kammaren. Motionären hemställde då att riksdagen måtte vidtaga erforderliga åtgärder så att utbetalning av arbetarpension inte skulle påverkas av om torparen bodde kvar på lägenheten. Riksdagen beslutade i enlighet med statsutskottets utlåtande att motionen inte skulle föranleda någon åtgärd.

Bestämmelserna rörande utbetalning av pension ändrades sedermera och från omkring 1960 utgjorde ett kvarboende på torpet inget hinder för att få pensionen utbetald.

Domänverket hemställer, att verket får i uppdrag att genomföra utredningens förslag med beaktande av de synpunkter som ovan anförts.

Folke Rydbo

KRONOTORP/77

Utredning angående avträdesersättning till innehavare av torp och friköp av torp eller del därav

Innehållsförteckning

1 Sammanfattning	20
2 Utredningsuppdraget och utredningens genomförande	22
3 Tillbakablick	23
4 Olika upplåtelseformer	24
5 Nuläge – statistisk beskrivning av kronotorpen	31
6 Avträdesersättning	34
a Bestämmelser enligt författningar	34
b Tillämpning av bestämmelserna om avträdesersättning	35
c Problembeskrivning	36
d Förslag till nya bestämmelser	36
e Utfall jämfört med tidigare tillämpning	39
f Avträdesersättningens storlek i relation till torpets värde	39
7 Friköpsfrågan	40
a Bestämmelser för olika upplåtelseformer	40
b Tillämpning av inlösenbestämmelserna	41
c Problembeskrivning	42
d Förslag till åtgärder i fråga om friköp	43
8 Tidpunkt för de nya bestämmelsernas ikraftträdande	46
9 Kostnads- och anslagsfrågor	46
10 Samråd med lantbruksstyrelsen	47
11 Genomförande	47
12 Särskilt yttrande	48
 Bilagor:	
1 Utredningsuppdraget från industridepartementet	53
2 Skrivelse från domänverket 1977-04-15 om utlöpande avtal	54
3 Torpförfattningar	55
4–13 Statistik rörande torpen	57
14 Förteckning över olika former av statsbidrag för torpen	67
15 Riksskatteverkets indexserie	69
16 Test av de nya beräkningsgrunderna för avträdesersättning	70
17 Förslag till tillägg till nyttjanderättsavtal	75

1 Sammanfattning

Efter uppdrag från industridepartementet har domänverket tillsammans med Sveriges Kronotorpare och Kolonistförbund (SKKF) tillsatt en arbetsgrupp för att göra viss utredning rörande kronotorpen. Enligt uppdraget skall utredningen föreslå dels sådana ändringar av nuvarande regler för bestämmande av ersättning vid avträde av kronotorp m. m., att det tillgodoser skäliga önskemål från kronotorparna, dels åtgärder som avser att underlätta för kronotorpare att med äganderätt förvärva lägenhet eller del därav.

Arbetsgruppen har haft följande sammansättning, från SKKF Sven Viström, Mellansel och Carl Eichwurz, Naisheden, Lansån och från domänverket Gunnar Vikman och Harald Jansson.

Gruppen är i huvudsak enig om de redovisade förslagen. Skiljaktiga meningar har dock inte kunnat undvikas i ett par frågor. I dessa frågor har SKKF:s representanter avgivit särskilt yttrande som bifogas betänkandet.

I utredningsuppdraget anges att förslaget skall tillgodose skäliga önskemål från kronotorparna. Arbetsgruppen tolkar uppdraget så att förmånligare regler för torpare bör införas vid bestämmande av avträdesersättningarnas storlek samt åtgärder vidtagas som underlättar för torparna att förvärva lägenhet eller del därav.

Därvid har arbetsgruppen enats om att de ekonomiska förbättringarna helt bör avse gynnsammare bestämmelser för beräkning av avträdesersättning.

Däriigenom ges torparen samma ersättning oberoende om han väljer att avflytta från torpet eller att köpa detsamma. Detta ger valfrihet åt innehavaren och har bedömts som en rättvisefråga. Reglerna för friköp bör ändras så att torparen får ökade möjligheter att bli ägare till sin bostad och till jordbruksmark och anläggningar, om han driver jordbruk.

Vid början av år 1977 fanns sammanlagt 532 torp. På 128 (27%) av torpen driver innehavaren aktivt jordbruk. Dessa kronotorp omfattar totalt 929 ha varav 416 ha åker motsvarande 7,26 resp. 3,25 ha per torp.

Avträdesersättning

Beträffande avträdesersättningarna föreslår arbetsgruppen i huvudsak följande ändringar jämfört med tidigare.

Bidrag:

Tidigare har äldre statsbidrag och därmed jämställda lån avdragits från den ersättning torparen erhållit vid avräkning med jordägaren. Dessa bidrag och lån som erhållits för uppodling av mark och anläggning av kreatursbeten skall inte längre avdragas. Bidrag och lån som erhållits för uppbyggnad och nybyggnad av bostadshus och ekonomibyggnader före 1 juli 1950 skall inte längre avdragas från avträdesersättningen. Efter 1 juli 1950 kunde innehavare av äldre kronolägenhet få byggnadshjälp med 80 eller 90 % av godkänd byggnadskostnad. Arbetsgruppen är enig om att erhållen byggnadshjälp, som ofta uppgår till ansevärliga belopp, inte bör efterskänkas.

Arrendenedsättning:

Den arrendenedsättning som torpare i vissa fall erhållit skall inte längre avdragas från avträdesersättningen. Avdragets storlek ligger i allmänhet mellan 500 och 1 000 kr. per torp.

Indexuppräknning:

Torparna har under senare år krävt att de vid avräkning skall kompenseras för den penningvärdesförsämring som skett. Eftersom ersättningsbeloppen vid avräkningstillfället grundar sig på kostnaden vid tidpunkten för åtgärdernas utförande har ersättningarna alltmer urholkats av den fortlöpande inflationen.

Arbetsgruppen föreslår nu att de tillerkända ersättningsbeloppen för förbättrings- och nybyggnadsarbeten på byggnader uppräknas med index enligt särskilt angivna regler. Ersättningar för odlings- och tomtarbeten indexuppräknas inte. För dessa åtgärder utgår ersättning med den verkliga kostnaden utan avdrag för värdeminskning och erhållna bidrag. I allmänhet överstiger denna ersättning aktuella marknadsvärden för åker i dessa områden.

Bristbelopp:

Arbetsgruppen föreslår att odlingarna skall anses bristfria om hävden är i enlighet med ortens sed. Detta krav blir i praktiken lägre än på jordbruksarrende i allmänhet.

Arbetsgruppen har testat här föreslagna regler för bestämning av ersättningen till torparen på ett tiotal redan avträdde torp. Resultatet visar att avträdesersättningsarnas storlek i dessa fall ökar med mellan 19 och 143 %.

Friköp

Beträffande möjligheterna att friköpa torpet föreslår arbetsgruppen i huvudsak följande ändringar jämfört med tidigare:

- ändrad policy vid bedömning av framställningar om förvärv av kronotorpets byggnader med tomt.

Ändringen består i att innehavare av kronotorp som är bebyggt med tjänligt bostadshus i fortsättningen skall vara oförbehållsamt berättigad att friköpa kronotorpets byggnader med tomt

- ändrad policy vid bedömning av framställningar om förvärv av hela torpet.

Ändringen består i att domänverket för sin del medger att innehavare av kronotorp utöver byggnader med tomt skall vara berättigad att helt eller delvis friköpa även resterande del av kronotorpet på sätt som tillstyrkes av lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheterna.

På denna punkt har SKKF:s representanter deklarerat avvikande mening. De hävdar att torparna skall ha en oförbehållsam rätt att friköpa hela torpet.

- ändrade värderingsnormer.

Ändringen består i att de gamla reglerna för bestämning av köpeskillingen vid friköp av hela torpet inte längre kommer till användning. Köpeskillingen fastställs i fortsättningen efter förhandling med torparen. Vid friköp bibehålls köpeskillingen på nuvarande låga nivå. Endast rimliga justeringar med anledning av penningvärdets förändringar och utvecklingen på fastighetsmarknaden för jämförbara fall skall vidtagas.

- ändrade betalningsprinciper.

Ändringen består i att de gamla reglerna för köpeskillingens erläggande vid friköp av hela torpet inte längre skall tillämpas.

Sättet för köpeskillingens erläggande anpassas till domänverkets normala rutiner.

En konsekvens av utredningens resultat blir att finansieringen av friköpet underlättas genom höjningen av avträdesersättningen.

Tidpunkt för de nya bestämmelsernas ikraftträdande

Domänverkets representanter i utredningen föreslår att de nya bestämmelserna får retroaktiv verkan från 1977-03-14. Skälet härför är att utredningen startade vid denna tidpunkt och det blev känt bland torparna, att en översyn av reglerna skulle ske.

SKKF:s representanter vill ha retroaktivitet till 1972 eller i vissa fall ännu längre. Skälet till detta är att ett stort antal avräkningar har skett mellan 1972 då nya jordabalken trädde i kraft och 1977-03-14. För de torpare som avträtt torpet men fortfarande hyr manbyggnaden som året-runt- eller fritidsbostad bör avträdesersättningen omräknas efter de nya reglerna fram till avträdestidpunkten anser SKKF.

Kostnads- och anslagsfrågor

För vardera av budgetåren 1977/78 och 1978/79 har domänverket erhållit 1 800 000 kr. för underhåll och investeringar på torpen och för avträdesersättningar och flyttningsbidrag till torparna. Detta förslagsanslag har inte täckt kostnaderna för 1977/78 trots att avräkning med ett antal torpare har framflyttats i avvaktan på nya regler för beräkning av avträdesersättningens storlek. Tilläggsanslag har begärts på sammanlagt 435 602 kr. för budgetåret 1977/78.

Om kostnaderna för underhålls- och investeringsåtgärder på torpen hålls ungefär oförändrade och avträdesersättningarna ökar väsentligt beräknas belastningen på anslaget under de närmaste åren för statens del bli mellan tre och fyra miljoner kronor per år.

2 Utredningsuppdraget och utredningens genomförande

Industridepartementet har genom beslut 1976-12-09 uppdragit åt domänverket att göra viss utredning rörande kronotorpen (bilaga 1). Enligt beslutet uppdrar regeringen åt domänverket att – efter samråd med Sveriges Kronotorpare och Kolonistförbund (SKKF) – inkomma med förslag dels avseende sådana ändringar av nuvarande regler för bestämmande av ersättning vid avträde av kronotorp m. m., att det tillgodoser skäliga önskemål från kronotorparna, dels till åtgärder som avser att underlätta för kronotorpare att med äganderätt förvärva lägenhet eller del därav. I förvävsfrågan skall verket samråda med lantbruksstyrelsen.

Med anledning av utredningsuppdraget kallade domänverket till sammanträde med representanter för SKKF i Örnsköldsvik 1977-02-17. Därvid föreslog domänverket bildandet av en arbetsgrupp med två representanter från vardera SKKF och domänverket samt med sekretariat från domänverket. Denna uppläggning accepterades av representanterna från SKKF.

Vid sammanträdet tillsattes följande arbetsgrupp, från SKKF Sven Vieström, Mellansel och Carl Eichwurz, Naisheden, Lansån och för domänverket Gunnar Vikman och Harald Jansson med Gunnar Vikman som sammankallande.

I avvaktan på utredningens resultat överenskomts att kronotorpare vars kontrakt löper ut 1977-03-14 eller senare skulle erbjudas möjlighet till förlängning av nuvarande avtal med ett eller två år (bilaga 2).

Utredningen, som antagit arbetsnamnet "Kronotorp 77", har för att närmare ta del av förhållandena och problemen för olika typer av kronotorp företagit en resa i Västerbotten och Norrbotten under dagarna 1977-09-19–20.

Sammanträde har ägt rum med fjällägenhetsutredningen 1978-03-06 och med lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna och lantmäterimyndigheterna i Västerbottens och Norrbottens län 1978-03-17.

LRF har genom skrivelse 1977-12-14 begärt att få utse en kontaktman att följa utredningens arbete och föreslagit lantbrukare Torsten Gavelin, Malgovik. Han har i slutskedet av utredningsarbetet tagit del av detsamma.

Under domänverkets förvaltning ligger ett mindre antal fjällägenheter belägna ovanför odlingsgränsen. Fjällägenhetsutredningen har regeringens uppdrag att föreslå riktlinjer för den fortsatta förvaltningen av dessa lägenheter.

Utredningsuppdraget är begränsat till två huvudfrågor inom kronotorpsförvaltningen, nämligen frågan om avträdesersättning och frågan om villkor och möjligheter vid önskemål om friköp av kronotorpen. Båge frågorna aktualiseras oftast i samband med nedläggning av kronotorpen, en process som har pågått sedan 1950-talet.

Runt de redovisade förslagen råder i huvudsak enighet inom arbetsgruppen. Skiljaktiga meningar har dock inte kunnat undvikas i ett par frågor. Därvid har domänverkets representanters inställning redovisats i betänkandet medan SKKF:s representanter i dessa frågor har avgivit särskilt yttrande som bifogas betänkandet.

De motiv som under olika epoker har funnits för bildande av nya kronotorp saknar numera aktualitet, varför några nya kronotorp inte längre tillskapas.

I utredningsuppdraget anges att förslaget skall tillgodose skäliga önskemål från kronotorparna. Arbetsgruppen tolkar uppdraget så att förmånligare regler för torpare bör införas vid bestämmande av avträdesersättnings storlek samt åtgärder vidtagas som underlättar för torparna att förvärva lägenhet eller del därav.

Därvid har arbetsgruppen enats om att de ekonomiska förbättringarna helt bör avse gynnsammare bestämmelser för beräkning av avträdesersättning. Därigenom ges torparen samma ersättning oberoende om han väljer att avflytta från torpet eller att köpa detsamma. Detta ger valfrihet åt innehavaren och har bedömts som en rättvisefråga. Reglerna för friköp bör ändras så att torparen får ökade möjligheter att bli ägare till sin bostad och till jordbruksmark och anläggningar, om han bedriver aktivt jordbruk på torpet.

3 Tillbakablick

Kolonisationsverksamheten på statens mark under reglerade former tog sin början i slutet av 1800-talet. Verksamheten har sedan med jämna mellanrum, ungefär vart tionde år, varit föremål för översyn och utredning med därpå följande bestämmelser i fråga om upplåtelsevillkor och bidrag till uppbyggnaden. Gemensamt för alla tidigare utredningar har varit att se över bestämmelserna för att vidmakthålla kronotorpen och underlätta för dess innehavare att utveckla torpen i takt med samhällets krav och förändringar i övrigt. Förteckning över författningar som reglerat torpverksamheten redovisas i bilaga 3.

Motiven för och inriktningen av kronotorpsverksamheten har varierat. Vid sekelskiftet ansågs en inre kolonisation angelägen. I tider med dålig lönsamhet i industrin och därmed dålig efterfrågan på arbetskraft har kolonisation ansetts kunna ge möjligheter till sysselsättning och försörj-

ning. Dessutom har det vid olika tidpunkter ansetts angeläget att främja uppkomsten av mindre jordbruk och egna hem. Under 1930-talet kan därvid kolonisationen på statens mark jämföras med bildandet av egna hem och mindre jordbruk med äganderätt på privat mark.

Kolonisationen har även ansetts nödvändig för att tillgodose skogsbruket med behövlig arbetskraft. Dessutom har det tidigare ansetts angeläget med en bosättning inne i kronoparkerna i norra Sverige för vård och bevakning av markerna.

Enligt tillgänglig statistik ökade antalet lägenheter fram till år 1926 och uppgick då till 2 757 st. Därefter har nybildandet av kronotorp varit mindre än nedläggningen av desamma. Nya kronotorp tillkom fram till 1950-talet medan tiden därefter kännetecknas av en successiv nedläggning. Vid ingången av år 1977 fanns i landet totalt 532 kronotorp, varav 87 % är belägna inom Norrbottens och Västerbottens län.

Sammanställning över kolonisationens utveckling under 1900-talet

Tidpunkt/ Upplåtelseform	1900	1910	1920	1930	1940	1950	1960	1970	1977
Skogstorp och odlingslägenheter K/29	225	955	1 887	2 232	2 156	1 160			
Kolonat K/43			351	457	441	210	227	56	32
K/50						814	865	432	128
K/72 ¹							360	241	64
									308
Summa antal	225	955	2 238	2 689	2 597	2 184	1 452	729	532
Areal (ha)									
Totalt ca	—	—	12 600	16 800	18 200	16 800	12 100	5 485	3 700

¹ Avser torp, vars avtal förnyats efter 1972, då nya jordabalken trädde i kraft.

4 Olika upplåtelseformer

Skogstorp

Genom Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse den 29 maj 1891 uppdrogs åt dåvarande domänstyrelse att på kronoparker i Norrbottens län upplåta jord till odling och bebyggande. Därmed bildades de första skogstorpen och villkoren var i korthet följande

att lägenheterna skulle noggrant beskrivas och på marken avgränsas,
att torparen skulle erhålla fritt virke för torpets byggnader och hägnader och övrigt husbehov,

att under första upplåtelse tiden skulle ingen avgäld utgå för torpet. I gengäld var torparen skyldig att utöva viss tillsyn och bevakning inom kronoparken samt om vederbörande skogstjänsteman det krävde utföra vissa arbeten inom kronoparken mot skälig ersättning,

att när föreskriven bygnadsskyldighet var utförd ägde torparen av statsmedel uppbära ett kontant belopp av 500 kronor,

att längsta upplåtelse tid var 20 år,

att om torparen av en eller annan anledning blev skild från torpet skulle han avstå detsamma utan anspråk på ersättning.

Dessutom fanns i denna första författning bestämmelser om att den som skulle bli torpare skall vara känd för att äga god frejd och vara fullt

arbetsför samt i övrigt vara lämplig. Om han som torpare blev dömd för svårare brott eller gjorde sig skyldig till skogsåverkan eller ovarsamt handhavande av eld eller i övrigt inte rätta sig efter givna föreskrifter så riskerade han uppsägning för avflyttning ifrån torpet.

Från och med 1904 utvidgades möjligheterna att lägga ut skogstorp till att gälla även Västerbottens län. Samtidigt tillsattes en utredning med uppgift att utvidga det geografiska området för kronotorpsverksamheten samt att se över bestämmelserna enligt 1891 års författning.

Odlingslägenheter

Utredningen⁴ resulterade i en ny författning år 1909. Därmed utökades verksamheten till att gälla upplåtande av odlingslägenheter på kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen. I författningen kan urskiljas tre särskilda motiv för kolonisation nämligen

att den skulle vara till gagn för skogens vård och bevakning,

att den jord som upplåts var belägen i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled och ej mötte hinder från skogsvårdens synpunkt,

att verksamheten skulle vara förbehållen mindre bemedlade eller obemedlade personer som gjorde sig kända för arbetsamhet och hederligandel och hade förutsättningar att driva ett mindre jordbruk.

Utöver tidigare bestämmelser fanns föreskrivet bl. a. följande

att inom aktuellt område fanns tillräckligt med för odling lämplig mark,

att till varje lägenhet fick inte läggas mer mark än som kunde brukas utan lejd arbetskraft,

att odlingslägenheten skulle upplåtas på 50 år med optionsrätt,

att innehavaren skulle vara befriad från avgifter och skatter de första 15 åren av upplåtelsetiden,

att avgiften därefter skulle sättas till 3,6 % av det kapitalvärde lägenheten anses ha ouppodlad och obebyggd,

att innehavaren skulle hålla lägenheten och byggnader brandförsäkrade,

att innehavaren, för föreskriven byggnadsskyldighet och uppodling, skulle uppbära ett bidrag av 750 kronor,

att innehavaren vid eventuellt avträde skulle lämna ifrån sig lägenheten med byggnader och odlingar i fullgott skick.

I och med att denna författning trädde i kraft upphörde tidigare bestämmelse och de nya bestämmelserna gällde även för skogstörpen.

1909 års kungörelse gällde med vissa ändringar fram till 1929. Bland annat ändrades sättet för avgiftens bestämmande genom att kapitalvärdet för skogstörpet inte fick sättas högre än 20 kronor per ha för produktiv mark samt att avgiften skulle beräknas till 3,6 % av summan av kapitalvärdet samt utbetalda odlingsbidrag. Detta innebar att avgiften för ett kronotorp maximalt kunde uppgå till cirka 75 kronor per år efter de 15 första frihetsåren.

På grund av ökade kostnader under krigstiden utgick tilläggsbidrag för byggnadsarbeten med högst 1 250 kronor.

Med hänsyn till nomadlapparnas intressen beslöts 1915 att 1909 års kungörelse inte skulle äga tillämpning ovan odlingsgränsen inom Västerbottens och Norrbottens län.

Kronotorp 29

Med 1929 års kungörelse om upplåtande av kronotorp infördes inga större ändringar vad det gäller principerna för kolonisationen. Motiven och kraven var desamma på vem som kunde bli kronotorpare, på upplåtelseti-

den och sättet för avgiftsbestämningen samt kravet på att torpet vid avträde till kronan skulle avlämnas utan ersättning och i fullgott skick. Dock lades större vikt vid undersökningen av odlingsmarken varvid jordbrukskonsulent eller annan person som var kompetent skulle bedöma om marken var känslig för odling. Dessutom föreskrivs att denne jordbrukssakkunnige skulle upprätta odlingsplan som omfattade minst 3 ha av marken.

Av andra förändringar gentemot tidigare bestämmelse kan noteras

att torpet skulle omfatta mellan 5 och 8 ha och i vissa fall högst 10 ha samt om all mark var uppodlad skulle lägenheten kunna utökas till 15 ha odlingsmark,

att bidrag till byggnader utökades till 2 000 kronor och i undantagsfall 3 000 kronor och som tidigare fritt virke på rot till byggnader, hägnader och vedbrand,

att odlingsbidrag utan återbetalningsskyldighet fick utgå med ett belopp upp till 750 kronor,

att innehavaren hade jakträtt på torpet utom älgjakt samt rätt att utan avgift jaga och fiska på angränsande kronopark,

att innehavaren ålades en viss underhållsplikt i vad det gäller avloppsdi-
ken och utfartsväg från torpet,

att fr. o. m. 16:e året skulle avgift utgå med 3,6 % på uppburet byggnadsbidrag som översteg 1 250 kronor samt på odlingsmarkens värde beräknat till högst 50 kronor per ha. Enligt tidigare bestämmelse var markvärdet 20 kronor per ha.

Den största förändringen gentemot tidigare bestämmelser var att sedan kronotorparen fullgjort sina odlings- och byggnadsskyldigheter ägde han rätt att på vissa villkor med äganderätt inlösa kronotorpet jämte erforderlig skogsmark. Denna rätt gällde om torpet med dylikt skogsmarksområde kunde avskiljas från kronoparken utan olägenhet.

Köpeskillingen skulle bestämmas med hänsyn till värdet på jord och skog samt uppburet byggnadsbidrag. Odlingsmarken skulle sättas till samma belopp som vid beräklandet av arrendeavgiften dvs. 50 kronor per ha samt annan mark och växande skog skulle åsättas skäligt värde.

Köpeskillingen för kronotorpet kunde delas upp i två lika stora delar, en amorteringsdel och stående del, den förra med annuitet av 6 % och den stående delen med en ränta på 3,6 %.

Ägaren av kronotorpet skulle, om behov fanns, tillerkännas rätt att på kronoparken efter anvisning få rätt till husbehovsvirke och bränsle samt för husbehov ta grus, sand och lera.

Kronan skulle ombesörja och bekosta avstyckning samt även ombesörja ansökan om lagfart och inteckning på köparens bekostnad.

Innehavaren av skogstorp och odlingslägenheter gavs möjligheter i 1929 års kungörelse till utvidgning av respektive torp enligt samma bestämmelser som gäller kronotorp 29. De erhöll också samma förmåner vad det gäller odlingsbidrag och byggnadshjälp. Även bestämmelserna om inlösen enligt författningen skulle i tillämpliga delar gälla för skogstorp och odlingslägenheter.

I och med att 1929 års kungörelse trädde i kraft upphörde 1909 års kungörelse att gälla.

Kolonat

Jämsides med upplåtelser av odlingslägenheter och kronotorp pågick bildandet av s. k. kolonat. Under perioden 1918–1924 skedde kolonisationsförsök i Norrland och Dalarna. Enligt beslut av 1925 års riksdag

utökades och permanentades denna verksamhet och pågick sedan till 1943.

Kolonatverksamheten handlades till en början av särskilda kolonisationsnämnder. Tillsynen över kolonisationsnämndernas verksamhet utövades fram till 1928 av jordbruksdepartementet men därefter av statens egnahemsstyrelse. Från och med 1944, då nybildandet av kolonat upphört, överflyttades handläggningen av kolonaten till domänstyrelsen.

Till skillnad från tidigare behandlade upplåtelseformer var huvudsyftet med upplåtandet av kolonat att befrämja uppkomst av jordbruk och egnahem. Samtidigt betonades att kolonaten skulle utläggas i sådana områden där tillgång till annat arbete fanns så att familjen skulle kunna erhålla tillräcklig bärgning. Med kolonaten följde också en stark rätt till inlösen efter det att kolonisten fullgjort sin odlings- och byggnadsskyldighet. Kolonatverksamheten kan sägas vara en direkt motsvarighet till den kolonisation som egnahemsverksamheten innebar på 1930-talet på privat mark.

För kolonatverksamheten gällde bland annat följande

att arealen odlingsmark borde ligga mellan 8 och 17 ha,

att utöver odlingsmark borde kolonatet tilldelas så stor areal skogsmark som motsvarade en årlig virkesavkastning på 15–25 m³ fast mått,

att kolonatet skulle upplåtas med nyttjanderätt under en tid av 15 år med inlösensrätt,

att de första 5 åren skulle avgiftsfrihet råda,

att som odlingshjälp skulle kunna utgå 750 kronor utan återbetalnings-skyldighet samt som byggnadshjälp 3 500 kronor i vissa fall 4 500 kronor,

att staten skulle tillhandahålla byggnadsvirke i sågat skick samt annat byggnadsmaterial till självkostnadspris,

att kolonisten skulle svara för byggnadernas underhåll och brandförsäkring,

att om kolonat avträdde till kronan var innehavaren berättigad till ersättning för av honom uppförda byggnader och andra förbättringar på kolonatet.

I övrigt gäller för kolonaten ungefär samma bestämmelser som för förut omtalade lägenheter. I likhet med dessa hade kolonisten rätt till fritt virke för husbehov och vedbrand och även rätt till bete på kronoparken.

I fråga om värderingsgrunderna vid friköp av kolonat gällde samma regler som för kronotorp/29 beträffande jord och skog samt sättet för köpeskillings erläggande. Köpeskillingen för byggnaderna var fastställd till 3 500 kronor, men med rätt för vederbörande myndighet att medge nedsättning till lägst 3 000 kronor och för Norrbottens och Västerbottens län till lägst 2 000 kronor.

Om kolonisten inte under upplåtelseiden (15 år) hade inlöst kolonatet ägde han rätt till förlängning på ytterligare 15 år med optionsrätt för framtiden.

Som tidigare nämnts var kolonaten avgiftsfria första 5 åren. Dessa s. k. frihetsår förlängdes undan för undan fram till 1950.

Kronotorp/43

Kungl. Maj:t uppdrog 1939 åt egnahemsstyrelsen och domänstyrelsen att fullfölja den utredning som tidigare ålegat 1936 års egnahemsutredning att avge förslag rörande kolonisationsverksamheten i Norrland och Dalarna. Detta uppdrag resulterade i bestämmelser om upplåtelse av kronotorp antagna av riksdagen 1943. Denna upplåtelseform benämndes kronotorp/43 (K 43).

De under 1920- och 30-talen allmänna motiven för en kolonisation av

Norrland och Dalarna började mer och mer avta i betydelse. Strävandena att bebygga och befolka dessa landsdelar hade i vissa fall lett till misslyckande. Detta berodde bl. a. på att kolonisationen i vissa fall skedde på näringsfattiga myr- och moränmarker samt i isolerade lägen som inte medgav tillräckliga försörjningsmöjligheter men även på vikande intresse och stöd från statsmakternas sida.

Motiven för kronotorp/43 var i stället att trygga behovet av arbetskraft i skogen samt att underlätta bosättningen för denna arbetskraft. Många av de gamla torpen hade bristfälliga bostäder och var i stort behov av reparation. Den behövliga upprustningen orkade innehavarna i allmänhet inte med. Det började bli alltmer vanligt att domänverket och skogsbolagen gick in för helårssysselsättning av arbetskraften inom skogsbruket. Det ansågs angeläget att ordna bostadsfrågan för de i skogen sysselsatta på ett tillfredsställande sätt och med samma standard som gällde för lantarbetarebostäder och för bostäder åt industrins arbetare. När inte åtgärder vidtogs i denna riktning riskerades en avflyttning från skogsbygderna och en uttuning av bosättningen med de sociala konsekvenser detta kunde medföra.

För kronotorp/43 gällde i huvudsak följande bestämmelser.

Kronotorp fick tillskapas endast i den omfattning som krävdes för att tillgodose behovet av arbetskraft i kronoparkerna.

Vid upplåtelsen skulle överenskommas mellan domänverket och kronotorparen om ömsesidig arbetsgaranti som regel minst 75 arbetsdagar per år. Domänverket å sin sida åtog sig att tillhandahålla arbete motsvarande tid.

Kronotorpet skulle upplåtas för en tid av 30 år, men med möjlighet till kortare tid om detta motiverades av torparens ålder, hälsotillstånd m. m.

Kronan var skyldig att förse torpet med boningshus och nödvändiga ekonomibyggnader och anläggningar för jordbrukets drift. Vidare var kronan skyldig att iordningställa odlingsmark så att två kor kunde födas på torpet och potatis odlas till husbehov.

Det ålåg torparen att svara för det mindre underhållet medan kronan skulle svara för att torpet bibehölls i brukbart skick.

Kronotorparen var skyldig att brandförsäkra torpets byggnader för kronans räkning.

För vissa åtgärder, exempelvis uppodling av åker utöver kronans odlingsskyldighet samt till förbättring och andra åtgärder i markanläggningar skulle kronotorparen utan återbetalningsskyldighet kunna beviljas bidrag efter samma principer som gällde vid förstärkning av ofullständiga jordbruk.

I samband med upplåtelsen av kronotorp kunde torparen erhålla ett räntefritt inventarielån på högst 1 500 kr. för inköp av djur, maskiner och gödningsämnen. Under förutsättning att kronotorparen fullgjort sina skyldigheter kunde en tredjedel av detta inventarielån avskrivas.

Kronotorparen hade rätt till virke och vedbrand för husbehov.

Kronotorparen kunde avgiftsfritt beredas rätt till jakt och fiske på vissa bestämda områden.

Efter det att kronan fullgjort sina byggnads- och odlingsskyldigheter skulle den årliga avgiften utgå med belopp som var skäligt med hänsyn till torpets beskaffenhet. Om överenskommelsen om ömsesidig arbetsgaranti av någon anledning inte längre gällde skulle avgiften bestämmas med hänsyn till de kostnader som kronan hade haft för iordningställandet.

Det kunde även vara möjligt för kronotorparen att köpa kronotorpet om inte torpet ansågs behövt som bostad eller stödjordbruk åt arbetare i

kronans skogar eller om området kunde avskiljas utan olägenhet med hänsyn till skogsskötseln. Köpeskillingen skulle bestämmas med hänsyn till torpets värde vid tiden för försäljningen, varvid avdrag skulle ske med värdet av sådana förbättringar som utförts och bekostats av kronotorparen.

De som redan innehade kolonat, skogstorp, odlingslägenhet eller kronotorp/29 skulle ges möjlighet att få lägenheten upplåten enligt de nya bestämmelserna och på samma villkor. Om dessa kronotorpare utfört och bekostat förbättringar på kronotorpet som medförde lägre kostnader för kronans skyldigheter så skulle kommande årsavgift nedsättas med skäligt belopp.

Samtidigt med att kungörelsen om kronotorp/43 trädde ikraft fick inga nya upplåtelser ske enligt kungörelsen om kolonat från 1925 och kungörelsen om kronotorp/29.

Man kan konstatera att kungörelsen om kronotorp/43 inte innehåller några bestämmelser om avträdesersättning i de fall torparen lämnar torpet. Vidare har rätten till inlösen begränsats i förhållande till tidigare upplåtelseformer och några detaljerade bestämmelser för beräkning av köpeskillning och arrendeavgift finns inte i författningen.

Nybildandet av kronotorp enligt 1943 års kungörelse skedde i mycket liten utsträckning. Däremot överfördes ett stort antal gamla upplåtelser till den nya upplåtelseformen. Byggnadsbeståndet fick genom domänverkets försorg en avsevärd upprustning.

Kronolägenheter/50

Erfarenheterna av 1943 års kungörelse med vissa ändringar 1945 visade snart att många lägenhetsinnehavare med äldre upplåtelsekontrakt ställdes utanför de förbättringar kronotorpskungörelsen innebar. Kungl. Maj:t bemyndigade därför den 30 juni 1948 chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla sakkunniga för att utreda och angiva förslag till bestämmelser för upplåtelse av kronolägenheter (1948 års kronotorpsutredning). Denna utredning kom att till stor del ägna sig åt byggnadshjälp för istandsättning av lägenheter varpå 1943 års kronotorpskungörelse ej var tillämplig. Dessutom behandlades för första gången ingående frågan om avträdesersättning och flyttningsbidrag för de som ville lämna torpen.

Utredningen resulterade dels i ändring av bestämmelserna för Kronotorp/43 och dels i nya bestämmelser för äldre kronolägenheter som helt ersatte de äldre bestämmelserna som gällde för dessa upplåtelseformer. De nya bestämmelserna trädde i kraft 1 juli 1950. I och med detta samordnades villkoren för alla kronotorp i fråga om reglerna för brandförsäkring, flyttningsbidrag, jakt, fiske, vägar och skatt, samt möjligheterna till uppsägning i förtid, rätt till förnyad upplåtelse och rätt för änka eller anhörig att övertaga arrendet om innehavaren avlider innan arrendetiden utgått.

För kronotorp/43 innebar de nya bestämmelserna bl. a.

att kronan skulle uppta avloppsdiken om torvmark ingick i odlingsplanen,

att inventarielån kunde utökas från 1 500 kr. till 3 000 kr.,

att flyttningsersättning kunde utgå med högst 4 000 kr. eller högst 2 000 kr. om samtidig avträdesersättning utgick med mer än 2 000 kronor,

att torparen när torpet avträdades var berättigad till skälig ersättning för gjorda förbättringar,

att skyldigheten att hålla brandförsäkring upphörde. I stället skulle torparen betala brandriskersättning motsvarande halva normala försäkringspremien.

För äldre lägenheter gällde beträffande flyttningssättning och skyldighet att hålla brandförsäkring samma bestämmelser som för K/43.

I övrigt förbättrades för äldre lägenheter villkoren för avträdesersättning vilken skulle beräknas särskilt för jord och särskilt för byggnader enligt följande förfaringssätt.

Från sammanlagda arbets- och materialkostnader för förbättringsåtgärderna skulle dras *dels* värdet av material som tillhandahållits av kronan, *dels* det statsbidrag som lämnats till lägenheten.

Om förbättringsåtgärderna inte ökat lägenhetens värde vid avträdet med samma belopp som kostnaden för åtgärderna så skulle den beräknade avträdesersättningen reduceras med skillnaden.

Ersättningen skulle också reduceras med ev. brister i hävd och underhåll.

Inlöses äldre lägenhet med äganderätt, skulle köpeskillingen bestämmas med hänsyn till lägenhetens värde vid tiden för inlösen enligt följande grunder.

1 Värdet av odlingsmarken sätts till samma värde som vid bestämmande av arrendeavgiften, dock högst 20 kr. per ha.

2 Skogsmark åsätts skäligt värde, dock högst 5 kr. per ha.

3 Annan mark än odlingsmark och skogsmark åsätts ett värde av 1 kr. per ha, dock skall för sjöar och berg ej beräknas något värde.

4 Värdet av växande skog bestämmes med ledning av de virkespriser som gäller vid tiden för inlösningsen.

5 Byggnaderna åsätts det värde de ha efter botande av sådana brister, som uppstått p. g. a. försumlighet ifråga om underhåll eller på annat sätt orsakats av lägenhetsinnehavaren. Från detta värde skall göras avdrag med den avträdesersättning som kan utgå, beräknat på samma sätt som ovan beskrivits. Dock skall beträffande erhållna statsbidrag inte avdrag göras för sådana bidrag som kunnat utgå om lägenheten innehafts med äganderätt.

Vid inlösen kunde innehavaren för underlättande av betalning av köpeskillingen eller för iståndsättande av byggnader, beviljas ett statsbidrag med högst 4 000 kronor.

Reglerna för inlösen är desamma som gäller för kronotorp/29.

Beträffande rätten till inlösen och köpeskillingens erläggande gäller den ursprungliga upplåtelsens villkor.

Äldre lägenhet som övergick till ny upplåtelse som K/50 kunde upplåtas för den tid som återstod enligt det förut gällande avtalet eller för innehavarens livstid. Årsavgiften för kolonat skulle utgöra 60 kronor per år och för övriga lägenheter den avgift som utgått enligt föregående avtal arrendeåret närmast före 1 juli 1950. Till detta grundbelopp skulle läggas halv normal brandförsäkringspremie. Vid övergång till ny upplåtelse enl. K/50 kunde innehavaren beviljas byggnadshjälp med 80 % eller om särskilda skäl förelåg 90 % av den godkända byggnadskostnaden. I denna kostnad inräknades inte värdet av virke eller annat material, som kronan kostnadsfritt tillhandahöll. Om byggnadshjälp utgick så skulle årsavgiften höjas med ca 1 % av beloppet. Avgiften skulle dock inte sättas högre än den som utgick för likvärdiga kronotorp enligt K/43. Den 1-procentiga höjningen motiverades med att gällande bestämmelser om egnahemslån, förbättringslån och bidrag till ekonomibyggnader ger för självägande en väsentlig kapitalsubvention.

I skrivelse till lantbruksstyrelsen 1971-12-30 med bestämmelser för anslaget till odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägen-

heter m. m. föreskrev därför Kungl. Maj:t att ifrågavarande arrendatorer fr. o. m. 1972-01-01 skall åtnjuta ekonomiskt stöd i enlighet med tidigare gällande bestämmelser och praxis. Kungl. Maj:t uppdrog vidare åt lantbruksstyrelsen att i samråd med domänverket göra en översyn av de bestämmelser, som gäller för anslaget och inkomma med förslag i ärendet till jordbruksdepartementet.

Efter samråd med domänverket angav lantbruksstyrelsen 1972-05-02 begärt förslag vilket i stort innebar:

- att man skulle eftersträva gemensamma bestämmelser för samtliga typer av lägenheter,
- att alla intäkter och kostnader skulle redovisas på anslaget till odlings- och byggnadshjälp,
- att lägenheterna i fortsättningen skulle uppdelas i bestående respektive nya upplåtelser.

Med bestående upplåtelser avsågs lägenheter som 1972-01-01 alltjämt har avtal som gäller, dels upplåtelser till person som nämnda dag eller tidigare varit innehavare av lägenheten.

Alla andra upplåtelser betraktades som nya upplåtelser. Nya upplåtelser har endast tillkommit i enstaka fall då någon nära anhörig som bott på torpet fått överta arrendet.

I regleringsbrevet för budgetåret 1972/73 intogs under anslaget för odlings- och byggnadshjälp i huvudsak de av lantbruksstyrelsen föreslagna bestämmelserna.

Med anledning härav utfärdade domänverket – efter samråd med lantbruksstyrelsen och efter information till Sveriges Kronotorpare och kolonistförbund – anvisningar för den fortsatta verksamheten.

Anvisningarna innehåller vissa ändringar ifråga om behovet av arbetsgaranti för innehavare av Krt/43 sedan deras uppgift att trygga arbetskraft-behovet till skogen minskat. Vidare innebär upplåtelse av gammal lägenhet till ny innehavare (nyupplåtelse) att upplåtelsen i princip skall ske enligt nya jordabalken. I övrigt innebär anvisningarna inga större förändringar mot tidigare praxis.

5 Nuläge – statistisk beskrivning av kronotorpen

I det föregående har redogjorts för de olika typer av kronotorpsupplåtelser, som är aktuella i detta sammanhang. I den fortsatta framställningen kommer skogstorp, odlingslägenheter, kolonat, kronotorp/29 och till domänverket överförda fjällägenheter att sammanfattas under beteckningen kronolägenhet/äldre (K/ä). Kronotorp/43 (K/43) och kronolägenhet/50 (K/50) redovisas däremot var för sig.

Från ingången av år 1972 (jordabalkens ikraftträdande) har torpavtal som löpt ut ersatts med avtal om jordbruksarrende enligt jordabalken såvida inte annan disposition aktualiserats (försäljning, hyresupplåtelse el. dyl.). Genom sådan upplåtelse – kronotorp/72 (K/72) – har det tidigare torpavtalet upphört att gälla och reglering skett parterna emellan bl. a. ifråga om avträdesersättning. Domänverket anser att innehavare av K/72 har samma ställning när det gäller inlösen som före övergången till det nya avtalsförhållandet. Även i övriga avseenden (retroaktivitet i fråga om avträdesersättning m. m.) skall K/72 enligt domänverkets mening i detta sammanhang behandlas som om det tidigare avtalet var gällande. I text och tabeller behandlas därför inte K/72 som en särskild grupp utan ingår

ospecificerade i de tre grupperna K/ä, K/43 och K/50.

Uppgifter om kronotorpen har insamlats och sammanställts i bilaga 4–13.

Antalet kronotorp uppgick vid ingången av år 1977 till 532 (bilaga 4), varav 332 K/43 (63 %), 161 K/50 (30 %) och 39 K/ä (7 %). De flesta kronotorpen låg i AC län (225; 48 %) och BD län (206; 39 %). Förutom i dessa län fanns kronotorp i W, X, Y och Z län (sammanlagt 71; 13 %). Ser man till kommunerna var antalet kronotorp störst i Pajala kommun i BD län (60). Även i Åsele, Lycksele och Vilhelmina kommuner i AC län fanns många kronotorp (52, 51 resp. 44).

Under år 1977 har 54 kronotorp försålts och 8 nedlagts (bilaga 5). De flesta försäljningarna har skett i BD län (44) och därinom huvudsakligen i Pajala kommun (25). Vid ingången av år 1978 är 56 kronotorp under försäljning. I den fortsatta framställningen behandlas inte de försålda och nedlagda kronotorpen.

Resterande kronotorp är till antalet 470, varav 299 K/43 (64 %), 139 K/50 (29 %) och 32 K/ä (7 %) (bilaga 6). Sammanlagda arealen uppgår till 3 262 ha, varav 1 270 ha åker motsvarande 6,94 ha resp. 2,70 ha per torp. I denna redovisning ingår K/72 (se ovan) till ett antal av 308.

På 128 (27 %) av kronotorpen driver innehavaren aktivt jordbruk (bilaga 7). Dessa kronotorp omfattar totalt 929 ha varav 416 ha åker motsvarande 7,26 resp. 3,25 ha per torp. Annan än innehavaren driver aktivt jordbruk på 15 kronotorp, som omfattar totalt 98 ha varav 40 ha åker. Av den sammanlagda åkerarealen till kronotorpen 1 270 ha utnyttjas således 465 ha (36 %) för aktivt jordbruk – 91 % brukas av innehavaren och 9 % av annan än innehavaren.

Åldersfördelningen bland kronotorpens innehavare har ansetts vara av intresse (bilaga 8). För 444 kronotorp har uppgift om innehavarens ålder varit tillgänglig, vilket ger följande fördelning i åldersgrupper:

Åldersgrupp	Antal innehavare	%
40–49	56	13
50–59	133	30
60–69	173	39
70–79	73	16
80–	9	2
Summa	444	100

Siffrorna visar att 57 % av torpinnehavarna är över 60 år. Bland de innehavare som driver aktivt jordbruk är åldersfördelningen något annorlunda (åldersuppgift finns för 123 av de 128 innehavare som driver aktivt jordbruk):

Åldersgrupp	Antal innehavare	%
40–49	24	20
50–59	47	38
60–69	36	29
70–79	15	12
80–	1	1
Summa	123	100

För K/43 utgör andelen torpinnehavare som är över 60 år 54 %, för K/50 59 % och för K/ä 79 %.

Upplåtelseavtalen för kronotorpen gäller i regel för viss tid (95 %) men ett mindre antal livstidsupplåtelser förekommer (5 %) (bilaga 9). De tidsbestämda avtalen utlöper under perioden fram till 1999 med en anhopning under åren 1978–82 (64 %).

Uppgifter har inhämtats om kronotorpens byggnader som ifråga om skicket bedömts i förhållande till genomsnittet för trakten. Ett kronotorp (K/ä) saknar både boningshus och ekonomibyggnader, nio kronotorp (3 K/43, 4 K/50, 2 K/ä) saknar ekonomibyggnader. Bedömningen av boningshusens skick (bilaga 10) har utfallit på det sättet att 52 % hänförts till grupp I (över genomsnittet för trakten), 38 % till grupp II (motsvarande genomsnittet för trakten) och 10 % till grupp III (under genomsnittet för trakten). För de olika torptyperna är fördelningen följande:

	K/43 %	K/50 %	K/ä %
Grupp I	66	27	26
Grupp II	32	56	16
Grupp III	2	17	58

Ekonomibyggnadernas skick (bilaga 11) har redovisats på motsvarande sätt vilket givit resultatet att 35 % hänförts till grupp I, 43 % till grupp II och 22 % till grupp III. För de olika torptyperna är fördelningen följande:

	K/43 %	K/50 %	K/ä %
Grupp I	48	14	—
Grupp II	46	40	17
Grupp III	6	46	83

Kronotorpens läge i förhållande till det allmänna vägnätet har ansetts vara av intresse och har därför undersökts (bilaga 12). Därvid har framkommit att 144 kronotorp (31 %) ligger vid allmän väg, 266 (56 %) vid väg tillhörig domänverket och 60 (13 %) vid väg tillhörig vägsamfällighet. Ett kronotorp uppges sakna utfartsväg och ett kronotorp nyttjar både domänverksväg och vägsamfällighetsväg för utfart. Av de 266 kronotorp som ligger vid domänverksväg nyttjar 152 (57 %) en vägsträcka av 0,1–0,5 km, (38 %) en vägsträcka av 0,6–5,0 km och 13 (5 %) en vägsträcka längre än 5,0 km. Nyttjad sträcka domänverksväg är som längst 13,0 km för ett kronotorp i Vilhelmina kommun och 11,0 km för tre kronotorp i Strömsunds kommun. Av de 60 kronotorpen vid samfällighetsväg använder 8 (13 %) en vägsträcka av 0,1–0,5 km, 47 (79 %) en vägsträcka av 0,6–5,0 km och 5 (8 %) en vägsträcka längre än 5,0 km. Det har särskilt undersökts om kronotorp med lång utfartsväg har avvikit från genomsnittet när det gäller byggnadernas skick. Någon sådan tendens har icke kunnat konstateras.

En undersökning har gjorts av domänverkets torpförsäljningar åren 1972–77. Undersökningen redovisas dels i en sammanställning (bilaga 13) som visar antalet försäljningar fördelade på år, län och kommun, dels i en till sammanställningen hörande förteckning över försäljningarna (97 st). Endast de torpförsäljningar redovisas som skett antingen i direkt samband med att torpet avträtts eller genom inlösenförfarande. Sådant inlösenförfarande har förekommit i fem fall. I två fall har inlösen omfattat byggnader

med inägor och i tre fall byggnader med inägor och skogsmark. Vid inlösenförfarande utgår icke någon avträdesersättning.

Vid försäljning av byggnader med tomt (92 st) har tomtarealen varierat mellan 0,13 och 1,80 ha och medeltal varit 0,60 ha enligt nedanstående uppställning.

År	Lägst-högst, ha	Medeltal, ha
1972	0,34-0,86	0,61
1973	0,30-1,28	0,66
1974	0,13-0,75	0,39
1975	0,39-0,67	0,51
1976	0,40-1,00	0,64
1977	0,18-1,80	0,62

Köpeskillingarna har i dessa fall varierat mellan 14 000 och 90 000 kronor och i medeltal varit 32 974 enligt nedanstående uppställning.

År	Lägst-högst, kr	Medeltal, kr
1972	16 000-22 000	18 500
1973	14 000-34 000	23 662
1974	15 000-40 000	25 714
1975	25 000-61 000	35 833
1976	16 240-61 000	38 068
1977	10 000-90 000	36 706

Avträdesersättningarna har för K/50 och K/ä varierat mellan 9 478 och 38 691 samt för K/43 mellan 885 och 21 152 kr med medeltalen 19 530 kr för K/50 och K/ä och 10 314 kr för K/43.

6 Avträdesersättning

a Bestämmelser enligt författningar

Samtliga författningar om kronotorp och kronolägenheter är upphävda i samband med införandet av nya jordabalken. Bestämmelserna i författningarna äger likväl tillämpning i den utsträckning de återges eller återopas i gällande kontrakt.

I författningarna om torp fanns följande regler inskrivna om avträdesersättningens bestämmande.

För skogstorp gällde, att torparen, om han av någon anledning blev skild från torpet, skulle avstå detsamma utan anspråk på ersättning för nedlagt arbete.

För odlingslägenheter enligt 1909 års kungörelse och för kronotorp enligt 1929 års kungörelse gällde att läghetsinnehavare, om läghet avträddes till kronan, skulle lämna lägheten med åbyggnader och odlingar till föreskriven omfattning i fullgott skick eller ersätta bristen. Hade kronotorparen vidtagit jordförbättringar utöver vad som ålåg honom enligt upplåtelseavtalet eller verkställt överbyggnad, vartill han varit berättigad erhålla fritt virke, skulle han vid avträdet åtnuta ersättning av kronan.

I 1943 års kronotorpskungörelse fanns inga särskilda bestämmelser om avträdessyn eller om läghetshavares rätt till ersättning för förbättring av lägheten. Däremot infördes senare en hänvisning till stadganden i allmän lag.

1948 års kronolägenhetsutredning gjorde följande uttalande om avträdesersättningens storlek. "Enligt vår mening bör en lägenhetshavares behöriga intresse anses bli tillräckligt tillgodosett, om han vid avflyttning får ersättning för vad han i form av kapital och arbete nedlagt för lägenhetens förbättring."

Först i 1950 års kungörelse om äldre kronolägenheter reglerades mera ingående hur avträdesersättningen skulle beräknas. Tredje paragrafen har följande lydelse:

"Avträdes äldre kronolägenhet till kronan, skall lägenhetshavaren vara berättigad till ersättning för förbättringsåtgärder som efter senaste tillträdessyn vidtagits med avseende å lägenhetens jord eller sådana byggnader, till vilka lägenhetshavaren ägt erhålla fritt virke. Sådan avträdesersättning beräknas särskilt för jord och särskilt för byggnader.

För ersättningens bestämmande skall från sammanlagda arbets- och materialkostnaden för förbättringsåtgärderna i fråga dragas dels värdet å material som tillhandahållits av kronan, dels ock beloppet av statsbidrag och därmed jämförliga lån som lämnats i syfte att underlätta odlings- eller jordförbättrings- respektive byggnadsföretag å lägenheten. Därest det ökade värde, som jorden respektive byggnaderna kunna – fränsett brist, varom i tredje stycket sägs – anses till följd av förbättringsåtgärderna äga vid avträdet, icke uppgår till fulla beloppet av den sammanlagda kostnaden för åtgärderna, skall det på nyss angivet sätt beräkande ersättningsbeloppet nedsättas i proportionellt motsvarande omfattning.

Föreligger vid avträdet brist som är att tillskriva försumlighet i fråga om hävd eller underhåll eller som eljest vållats av lägenhetshavaren, skall avträdesersättningen minskas med beloppet av den kostnad, vartill bristens botande uppskattas vid avträdessyn."

b Tillämpning

Avräkning med innehavare av lägenhet skedde före år 1972 endast i samband med att arrendeförhållandet upphörde.

Efter nya jordabalkens ikraftträdande har avräkning skett med kronotorparna, när avtalen löpt ut. Under 1977 och 1978 har dock vissa utlöpande avtal förlängts på ett eller två år utan avräkning i avvaktan på beslut om eventuella förändringar med anledning av denna översyn. I de fall där avräkning har skett efter 1977-03-14 har utlovats, att avräkningarna skall justeras i efterhand enligt de nya regler som kan komma att fastställas (se bilaga 2).

Efter hand har bestämmelserna i 1950 års kungörelse kommit att tillämpas för samtliga torptyper vid avräkning med torparna och framräkning av ersättning för vad han i form av kapital och arbete nedlagt för lägenhetens förbättring.

Av uttalanden i förarbetena till kungörelsen om publika jordbruksarrenden framgår att avsikten var att innehavarna, av de i de upphävda kungörelserna avsedda lägenheterna, skulle i huvudsak bibehållas vid sina tidigare rättigheter.

I regleringsbrevet för budgetåret 1972/73 har regeringen angivit följande riktlinje för förvaltningen av torpupplåtelseerna.

"I fråga om bestående upplåtelser skall ersättning, ekonomiskt stöd och bidrag utgå till arrendatorn enligt hittillsvarande bestämmelser och praxis."

I regel har som utgångspunkt för avträdesersättningen valts summan av kronotorparens kostnader i form av material och eget arbete från tidpunk-

ten för byggnadernas uppförande fram till avräkningstillfället. Detta värde har sedan nedskrivits med hänsyn till den tid som förflutit sedan åtgärderna verkställts samt reducerats med ev. brister.

I undantagsfall har vid beräkning av avträdesersättningens storlek uppskattats åbyggnadernas värde i befintlig skick. Därvid har erhållna bostadsförbättringsbidrag eller stödlån medverkat till ett förhöjt värde på lägenheten.

Odlingarna har värderats efter den beräknade odlingskostnaden, sådan den angivits i upprättad odlingsplan eller eljest beräknats.

Från sammanlagda byggnads- och odlingsarbetets värde har därefter avdragits värdet på rot av det till byggnaderna utlämnade virket samt värdet av fritt tillhandahållen cement och utbetalade statsbidrag. De väsentligaste statsbidragen är: odlingshjälp, tilläggsbidrag, odlingsbidrag, byggnadsbidrag och byggnadshjälp (se vidare bilaga 14). Erhållna bostadsförbättringslån och stödlån har inte omfattats av bestämmelsen om avräkning från avträdesersättningen.

c Problembeskrivning

SKKF har vid ett flertal tillfällen krävt att *äldre* bidrag som torparen erhållit för iordningsställande av byggnader och odlingar på lägenheterna skall efterskänkas. Enligt nu gällande regler skall statsbidrag och därmed jämnställda lån med undantag för bostadsförbättringslån och stödlån avdragas från den avträdesersättning som torparen är berättigad att utfå vid den slutliga avräkningen. Detta har av torparna upplevts som orättvist eftersom vissa liknande bidrag kunnat erhållas av andra än torpare utan återbetalningsskyldighet.

Ett annat problem som rör avträdesersättningens storlek än den pågående inflationen. Ersättning till torparen för förbättringsåtgärder på jord och byggnader har som regel bestämts som ett omkostnadsvärde vid tidpunkten för arbetets utförande. Allt eftersom penningvärdet försämrats har SKKF:s krav på indexuppräknings av ersättningsbeloppen förstärkts.

Vidare har vissa invändningar gjorts mot att domänverket använt en schablonmetod för bestämning av värdeminskningen på de upprustnings- och nybyggnadsarbeten som torparen utfört. Även om den använda värdeminskningens procenten varit låg, så har synpunkter framförts på att i stället för procentavdrag uppskatta den faktiska värdeminskningen med hänsyn till ålder, utförande och skick.

d Förslag till nya bestämmelser

Bidrag:

Inom arbetsgruppen har ingående diskuterats hur man vid beräkning av avträdesersättningen skal behandla äldre statsbidrag och därmed jämnställda lån. Gruppen har därvid kunnat enas om följande regler:

- statsbidrag och därmed jämnställda lån som erhållits för uppodling av mark och anläggning av kreatursbeten skall inte avdragas
- statsbidrag och därmed jämnställda lån som erhållits för upprustning och nybyggnad av bostadshus och ekonomibyggnader före 1 juli 1950 skall inte avdragas.

Tidpunkten 1 juli 1950 sammanfaller med ikraftträdandet av 1950 års kungörelse om äldre kronolägenheter. Lägenhetsinnehavaren kunde enligt denna kungörelse tillerkännas bidrag (byggnadshjälp) av statsmedel för att sätta byggnaderna i stånd eller uppföra nya. Byggnadshjälpens motsvarade högst 80 procent eller, om särskilda skäl föranledde därtill, högst 90 pro-

cent av den godkända byggnadskostnaden exklusive värde på virke eller annat material, som kostnadsfritt tillhandahållits av kronan. Arbetsgruppen är enig om att erhållen byggnadshjälp, som ofta uppgår till ansevärliga belopp, inte bör efterskännas. För att få en så enkel handläggning av bidragsfrågorna som möjligt har föreslagits att generellt för byggnader sätta en tidsgräns per 1 juli 1950. Andra former av lån och bidrag till byggnader efter 1950 är av ringa omfattning.

Fritt virke:

På samma sätt som byggnadshjälpens storlek framräknats exklusive värdet på erhållet virke beräknades i allmänhet arrendatorns insats vid tidpunkten för åtgärdens utförande exklusive virkets rotvärde. Arbetsgruppen konstaterar, att något avdrag för virkets rotvärde i regel inte blir aktuellt vid avräkning med torparen.

Arrendenedsättning:

Enligt 1942 års kungörelse om kronotorp kan domänverket medgiva skälig nedsättning av årsavgiften för kronotorpet. Detta skedde om torparen innan bestämmelserna i kungörelsen blivit tillämpliga hade utfört eller bekostat förbättringar på torpets byggnader eller hade avstått från att uttaga statsbidrag till uppförande av byggnader, vartill han varit berättigad. När torparen sålunda vid avräkningen tillgodogjorts kvarvarande värde på förbättringen har det ansetts motiverat att kompensera kronan för den nedsättning av arrendavgiften som arrendatorn erhållit. För åkern har innehavare av kronotorp/43 inte betalat något arrende. Vid avräkningen har arrendatorn istället fått vidkännas ett avdrag med 20 kr. per ha och år. Avdragens totala storlek ligger i allmänhet mellan 500 och 1 000 kr. per torp.

Arbetsgruppen föreslår, att dessa avdrag från avträdesersättningen inte längre skall tillämpas.

Indexuppräknings:

Som tidigare nämnts har SKKF under senare år krävt att torparen vid avräkningen skall kompenseras för den penningvärdessänkning som skett. Eftersom ersättningsbeloppen vid avräkningstillfället grundar sig på kostnaden vid tidpunkten för åtgärdernas utförande har ersättningarna alltmer urholkats av den fortlöpande inflationen.

Arbetsgruppen är överens om att beräkningen av avträdesersättningens storlek även i fortsättningen bör utgå från ett omkostnadsvärde vid tidpunkten för arbetets utförande. Uppgifter om kostnader finns i allmänhet dokumenterade för varje torp. Mot bakgrund av pågående inflation anser gruppen, att det är motiverat med någon form av kompensation för den penningvärdessänkning som skett.

Arbetsgruppen har övervägt olika alternativ för indexuppräknings av arrendatorns ersättning. Efter ingående diskussioner har gruppen enats om att föreslå följande teknik vid indexuppräknings:

För förbättrings- och nybyggnadsarbeten på byggnader uppräknas ersättningsbeloppen med indextal enligt riksskatteverkets indexserie för framräkning av realisationsvinst på fastigheter med 1952 som begynnelseår. Indexserien grundas på konsumtprisindex. Utgångspunkten för beräkningen, för arbeten utförda 1952 eller senare, blir alltså respektive års indextal (bilaga 15).

Det vid syneperiodens början gällande indextalet gäller hela perioden, således även vid syn efter årsskiftet.

För arbeten utförda före år 1952 tillämpas generella uppräkningsstal enligt nedanstående tabell för framräkning av värdet fram till 1952.

Tidsperiod	%
1911	+50
1912–1921	+40
1922–1931	+30
1932–1941	+20
1942–1951	+10

För tiden från 1952 tillkommer uppräkning med riksskatteverkets indexserie.

Ersättningar för odlings- och tomtarbeten indexuppräknas inte. För dessa åtgärder utgår ersättning med den verkliga kostnaden utan avdrag för värdeminskning och erhållna bidrag. I allmänhet överstiger denna ersättning aktuella marknadsvärden för åker i dessa områden.

Värdeminskning:

Byggnader och anläggningar – förslits eller försämras beroende på ålder och användning – så behöver ex. en yttre målning på ett hus förnyas efter ett antal år och en elektrisk spis bytas efter 15–20 år. Domänverket har vid beräkning av avträdesersättning beaktat dylik värdeminskning vanligtvis genom nedskrivning av värdet med olika procentsatser beroende på vilken investering eller utrustningsdetalj det varit fråga om.

Här nedan lämnas ett antal exempel på vanligen använda årliga nedskrivningsprocent för beräkning av byggnaders eller byggnadsdelars värdeminskning.

Boningshus i sin helhet (äldre)	1,5–2 %
Stomme till boningshus	1 %
Golv, inre vägg- och takbeklädnad, yttre brädfodring, murstock	1,5–2 %
Fönster, spisar, köksutrustning	2,5 %
El.spisar	5 %
Värme- och sanitärinstallation	4 %
Plåttak	3 %
Ladugård med väggar av cementsten	1,7 %

Arbetsgruppen har diskuterat fördelar och nackdelar med tillämpad metodik. Från kronotorparna har kritik framförts mot detta tillvägagångssätt. De har föreslagit att den faktiska värdeminskningen skall vara avgörande för avdragets storlek och inte en schablon uppbyggd på procentavdrag lika för alla och oberoende av konstaterat skick. Utvecklingen inom byggnadsbranschen har medfört stor variation i fråga om byggnadsmaterial och utrustningsstandard vilket påverkar den tekniska och ekonomiska livslängden på olika byggnadselement. Detta talar för en differentierad värdeminskning.

Arbetsgruppen rekommenderar därför att värdet på arrendatorns insats i byggnader och anläggningar i fortsättningen fastställs utifrån konstaterad värdeminskning beroende på ålder, utförande och skick. Gruppen anser emellertid, att de tidigare tillämpade avskrivningstiderna sådana de kommit till uttryck i värdeminskningsprocent är realistiska i detta sammanhang. Av denna anledning kan visst stöd erhållas från använd metodik vid övergång till bedömning av faktisk värdeminskning i det enskilda fallet.

Bristbelopp:

Vid laga syn eller besiktning ersättande laga syn antecknas bristerna och kostnaderna för botande av dessa. Bedömning av brister på byggnader skall ske efter samma grunder som vid jordbruksarrende i allmänhet. Härvid skall dock beaktas att torparen i vissa fall endast har ansvaret för det mindre underhållet – vad som avses med mindre underhåll regleras i torpkontraktet.

Arbetsgruppen föreslår att odlingarna skall anses bristfria om hävden är i enlighet med ortens sed. Detta krav blir i praktiken lägre än på jordbruksarrende i allmänhet.

e Utfall jämfört med tidigare gällande regler för bestämmande av avträdesersättningens storlek

Arbetsgruppen har testat här föreslagna regler för bestämning av ersättningen till torparen på ett tiotal redan avträdde torp. Resultatet visar att avträdesersättningarnas storlek i dessa exempel ökade med mellan 19 och 143 %. (bilaga 16)

f Avträdesersättningens storlek i relation till torpets värde

Torpets marknadsvärde beror på många faktorer, bl. a. läge i förhållande till tätort och annan bebyggelse, kommunikationer och annan service, läge i förhållande till vatten, berg, skog m. m. samt skicket på i första hand byggnaderna.

Priserna vid försäljningar av torp (hela eller del därav) under åren 1972 t. o. m. 1977 har som tidigare framgått varierat mellan 14 000 och 90 000 kronor. Medeltalet för köpeskillingarna blir 32 974 kronor.

Avträdesersättningens storlek beror på hur stor insats torparen har i lägenheten. Så gäller exempelvis för kronotorp/43, där kronan har ansvaret för det större underhållet och investeringar, att avträdesersättningen i allmänhet blir mindre än på lägenheter som i huvudsak uppbyggts och underhållits av torparen. En annan omständighet av betydelse är om avräkning skett tidigare vilket givetvis leder till att den återstående ersättningen till arrendatorn blir lägre än i de fall där reglering av mellanhavandena mellan jordägare och arrendator inte ägt rum. Variationerna är stora. Vid en granskning av de försäljningar som skett åren 1972 t. o. m. 1977 famgår att avträdesersättningarna för kronolägenhet/50 (K/50) och kronolägenhet/äldre (K/ä) har varierat mellan 9 478 och 38 691 kronor samt för kronotorp/43 (K/43) mellan 885 och 21 152 kronor. Medeltalet för K/50 och K/ä blir 19 530 kronor och för K/43 10 314 kronor.

Det kan konstateras att i vissa fall kommer den indexuppräknade avträdesersättningen att överstiga köpeskillingen för torpet.

I redovisningen ovan ingår avträdesersättning för odlingar och markanläggningar medan friköpen i allmänhet avser endast byggnader med tomt.

Arbetsgruppen har efter ingående diskussioner enats om att framlägga följande förslag.

Vid friköp av torpet får inte avträdesersättningen för den del köpet avser överstiga överenskommen köpeskillning. Gruppen anser det inte rimligt att värdet av torparens insats överstiger torpets värde eller att kronans insats – av skiftande storlek för varje torp utöver marken – skall sakna värde.

Arbetsgruppen är överens om att torparen får anses kompenserad för sin insats om avträdesersättningen sätts lika med försäljningspriset i de fall där den framräknade ersättningen blir högre än detta. Det är ingen ovanlig företeelse – speciellt i glesbygden – att priset vid en fastighetsförsäljning inte ger full ersättning för nedlagda kostnader.

7 Friköpsfrågan

a Inlösen, bestämmelser för olika upplåtelseformer

Regler om inlösen först för kolonaten. Dessa uppläts under nyttjanderätt med rätt för kolonist att med äganderätt inlösa kolonatet under villkor att odlings- och byggnasskyldigheten samt övriga åligganden som kolonist blivit fullgjorda. Kungl. Maj:t kunde besluta om kolonatupplåtelse utan inlösenrätt. Köpeskillingen för kolonatet skulle bestämmas med hänsyn till värdet på jord och skog samt byggnadshjälp. Upplåtelsehandlingen skulle innehålla bestämmelse om sättet för köpeskillingens beräkning. Efter åtskilliga ändringar kan nu sägas gälla att *markvärdet* (värdet på jord) bestämmas med utgång från värdena 20 kr/ha för odlingsmark, 5 kr./ha för skogsmark, 1 kr./ha för övrig mark (berg och vatten åsätts inget värde), att *värdet av växande skog* bestämmas med ledning av vid överlåtelse tillfället gällande virkespriser samt att *byggnadsvärdet* (byggnadshjälp) bestämmas till 3 500 kr. (i särskilda fall 3 000 eller 2 000 kr.). I fråga om köpeskillingens erläggande gäller att – om kolonisten så önskar – densamma uppdelas i en amorteringsdel och en stående del, till beloppen lika. Amorteringsdelen gäldas med annuiteter om 6 % varav 3,6 % ränta innebärande en amorteringstid på ca 25 år. På den stående delen, som skall vara erlagd senast inom fem år från sista inbetalningen på amorteringsdelen (alltså efter ca 30 år), utgår under hela tiden 3,6 % ränta.

För kronortorp/29 gällde rätt för kronotorparen att – sedan odlings- och byggnadsskyldigheten fullgjorts – inlösa kronotorpet jämte erforderlig skogsmark såvitt kronotorpet med dylikt skogsmarksområde utan olägenhet kunde avskiljas från kronoparken. Köpeskillingen skulle bestämmas med hänsyn till värdet å jord och skog samt uppburet byggnadsbidrag utöver 1 250 kr. Värdet på odlingsmarken skulle sättas till samma belopp som vid arrendeavgiftens bestämmande. Annan mark och växande skog skulle åsättas skäligt värde.

För köpeskillingens bestämmande kan numera sägas gälla att *markvärdet* (värdet på jord) bestämmas med utgång från värdet 50 kr/ha för odlingsmark eller det lägre värde, som kan ha legat till grund för arrendet, samt annan mark till skäligt värde, att *värdet av växande skog* bestämmas med ledning av vid överlåtelse tillfället gällande virkespriser samt att byggnadsvärdet (byggnadsbidraget) bestämmas till 2 000 kr. (i särskilda fall 3 000 kr.). I fråga om köpeskillingens erläggande gäller bestämmelser identiska med de som ovan beskrivits för kolonaten.

För skogstorp och odlingslägenheter förlåg från början ingen rätt till inlösen. Samtidigt med införandet av upplåtelseformen kronortorp/29 tilläades emellertid innehavare av skogstorp eller odlingslägenhet om rätt till inlösen motsvarande den som gällde för kronortorp/29. Förutsättningen var att skogstorpet eller odlingslägenheten i befintligt skick eller efter utvidgning ansågs lämplig för jordbruksändamål samt att avskiljande kunde ske utan olägenhet för kronoparken. Vid beräkningen av köpeskillingen skulle hänsyn tas till dels uppburet statsbidrag dels värdet av jord och skog samt kronan tillhöriga byggnader. För köpeskillingens bestämmande kan numera sägas gälla att *markvärdet* (värdet av jord) bestämmas med utgång från värdet 20 kr/ha för odlingsmark eller det lägre värde, som kan ha legat till grund för arrendet, skäligt värde dock högst 5 kr./ha för skogsmark, 1 kr./ha för övrig mark (berg och vatten åsätts inget värde), att *värdet av växande skog* bestämmas med ledning av vid överlåtelse tillfället gällande

virkespriser samt att *byggnadsvärdet* (statsbidraget) bestämmas till 750 (500)–2 250 kr. (i särskilda fall 3 250 kr.). I fråga om köpeskillingens erläggande gäller bestämmelser identiska med de som ovan beskrivits för kolonaten.

För innehavare av kronotorp/43 samt kolonat, skogstorp, odlingslägenheter och kronotorp/29, som omförs till kronotorp/43, gäller i princip rätt att inlösa kronotorpet om domänverket icke behöver torpet som bostad eller dylikt åt arbetare och torpet kan avskiljas från kronoparken utan olägenhet för skogsskötseln. Köpeskillingen skall bestämmas med hänsyn till kronotorpets värde vid tiden för försäljningen. I praktiken tillämpas vid försäljning av kronotorp/43 inga andra regler än de som generellt gäller enligt förordningen 1971-06-18 om försäljning av staten tillhörig fast egendom m. m. (SFS 1971: 727). Vid förhandlingar med kronotorparens eftersträvas uppgörelse om köpeskillning och köpevillkor. För köpeskillingen kan marknadsvärdet sägas utgöra riktpunkten. Köpeskillingen kan erläggas genom avbetalningar varvid en femtedel betalas kontant vid tillträdet och resterande del genom lika stora avbetalningar under 10 år mot marknadsmässig ränta.

Omföring av kolonat, skogstorp, odlingslägenhet eller kronotorp/29 till kronolägenhet/50 har ej inverkat på den rätt till inlösen som förelåg före omföringen. För samtliga dessa upplåtelseformer (kolonat, skogstorp, odlingslägenheter, kronotorp/29 och kronolägenhet/50) gäller numera enhetliga bestämmelser för hur köpeskillingen skall beräknas. Därvid gäller att *markvärdet* bestämmas med utgång från värdet 20 kr./ha för odlingsmark eller det lägre värde, som kan ha legat till grund för arrendet, skäligt värde dock högst 5 kr./ha för skogsmark samt 1 kr./ha för övrig mark (berg och vatten åsatts inget värde), att *värdet av växande skog* bestämmas med ledning av vid överlåtelsestillfället gällande virkespriser samt att *byggnadsvärdet* bestämmas enligt en värderingsregel som har följande lydelse:

Byggnaderna åsätts *det värde de kunna anses äga efter botande av sådana brister* som äro att tillskriva försumlighet ifråga om underhåll eller som eljest vållats av lägenhetsinnehavaren. Från detta värde skall i förekommande fall göras avdrag med belopp, motsvarande skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda arbets- och materialkostnaden för förbättringsåtgärder som verkstälts efter senaste tillträdessyn och å andra sidan den del av erhållen statshjälp till dessa åtgärder som överstiger vad som kunnat utgå, om lägenheten innehafts med äganderätt. Därest det ökade värde, som byggnaderna kunna – fränsett brister varom nyss sagts – anses till följd av förbättringsåtgärderna äga vid tiden för inlösningen, icke uppgår till fulla beloppet av den sammanlagda kostnaden för åtgärderna, skall dock avdraget minskas i proportionell motsvarande omfattning.

Dessa bestämmelser för beräkning av köpeskillingen skall dock tillämpas endast om resultatet blir gynnsammare än vid beräkning enligt äldre regler. Ifråga om köpeskillingens erläggande gjordes ingen ändring av den tidigare betalningsmodellen som ovan beskrivits för kolonaten. En möjlighet till statsbidrag för att underlätta betalningen av köpeskillingen eller iståndsätta byggnaderna tillkom i samband med införandet av angivna enhetliga regler för inlösen av äldre kronolägenheter.

För fjällägenheter finns som tidigare påpekats inga regler om inlösen.

b Tillämpning av inlösenbestämmelserna

Inlösen enligt kronotorpsförfattningarnas bestämmelser – här åsyftas främst K/ä och K/50 – har kommit att tillämpas endast i ett begränsat antal

fall. Orsakerna härtill har skiftat från tid till annan. Under 1950- och 60-talen kan den statliga jordbruks- och bostadspolitiken närmast sägas ha varit inriktad på en successiv avveckling av sådana småjordbruk och glesbygdsbosättningar som kronotorpen. Under senare år har många i småjordbruket sett en möjlighet till trygghet och tillskott i försörjningen när arbetsmarknaden i övrigt sviktat. Dessa förhållanden torde i vart fall delvis förklara det under senare år tilltagande intresset bland kronotorparna att förvärva kronotorpet för bostads- och i vissa fall jordbruksändamål.

Ansökningarna om förvärv av kronotorpet för bostadsändamål har dominerat. Fastighet för bostadsändamål får i princip endast omfatta byggnader med tomt för att bli godkänd vid fastighetsbildning. Situationen har i dessa fall varit en annan än den som förutsattes för inlösen. Bestämmelserna därom är – såsom framgår av tidigare beskrivning – konstruerade för syftet att bilda en jordbruksfastighet. Istället för författningssenlig inlösen har domänverket då – om avyttring ansetts kunna ske utan olägenheter för verket – valt formen att försälja kronotorpets byggnader med tomt och samtidigt avveckla kronotorpsupplåtelsen mot utgivande av avträdesersättning. Köpeskillingen har bestämts efter värdering av domänverket och förhandlingar mellan verket och kronotorparen. Avträdesersättningen har beräknats för sig och i regel innehållits av domänverket som dellikvid av köpeskillingen. Under sexårsperioden 1972–77 har 92 sådana kronotorpsförsäljningar genomförts. Som jämförelse kan nämnas att författningssenlig inlösen under samma period kom att tillämpas i fem fall, två av fallen avsåg inlösen av byggnader och inägor, tre av fallen avsåg byggnader, inägor och skogsmark.

Inlösen – friköp

I debatten om kronotorpen förekommer utan åtskillnad begreppen inlösen och friköp såsom uttryck för den åtgärd varigenom äganderätten till torpet avses förverkligad. I den fortsatta framställningen här kommer begreppet inlösen endast att användas för det detaljreglerade förfarandet enligt författningarna för K/ä och K/50. Begreppet friköp kommer att reserveras för övriga former som leder till att kronotorparen blir ägare till torpet eller del därav. Härvid tillämpas författningen rörande K/43 och förordningen 1971-06-18 om försäljning av staten tillhörig fast egendom m. m. (SFS 1971: 727) parallellt.

c Problembeskrivning

Kronotorparna har kritiserat domänverkets sätt att behandla framställningar om inlösen-friköp. Kritiken har huvudsakligen riktats mot ett antal beslut av domänverket varigenom friköp av byggnader med tomt vägrats med åberopande av olägenheter för verket. Även domänverkets prispolitik vid friköp har föranlett missnöje. I ett mindre antal fall har domänverket avslagit framställning om inlösen-friköp av hela kronotorpet med hänsyn till avstyrkanden från lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheterna. Några av dessa fall har utan ändring prövats av regeringen.

Av vad tidigare framförts under avsnittet "Inlösen, ..." framgår att endast bestående kolonat och kolonat omförda till K/50 kan sägas vara upplåtna med en förbehållslös rätt till inlösen. Inlösen och friköp är likväl alltid beroende av att fastighetsbildningen kan genomföras. För alla övriga kronotorpsupplåtelser gäller att den till upplåtelsen knutna rätten till inlösen är förbunden med förbehåll av varierande innehåll – olägenhet för

kronoparken (K/ä, K/50), behov av bostaden (K/43) m. m. Detta har varit den formella utgångspunkten vid domänverkets prövning av framställningar om inlösen-friköp.

I de fall domänverket avslagit framställningar om friköp av kronotorpets byggnader med tomt har motivet i regel varit att friköpet bedömts medföra olägenheter vid förvaltningen av kronoparken. Läget inom kronoparken och i förhållande till vägnätet har vägt tungt vid bedömningen. Domänverket har inte ansett sig kunna acceptera olämpliga enklavbildningar i de stora kronoparkerna med åtföljande problem vid skogliga åtgärder (avverkning, gödsling m. m.) och bevakning.

Domänverket har därför varit restriktivt när det gällt bifall till framställningar om friköp av byggnader med tomt i de fall kronotorpet för utfart till allmän väg nyttjat domänverkets väg på en längre sträcka. Bakom denna ståndpunkt har legat farhågor för framtida kostnader för väghållning utöver behovet för skogsdriften. Om vägen har haft karaktär av större genomfartsled har naturligtvis olägenheterna bedömts mindre allvarliga än om vägen huvudsakligen tjänat som utfartsväg för ett eller flera torp. Byggnadernas skick och bosättningens förutsättningar att bestå på sikt har också inverkat på bedömningen.

När fråga varit om inlösen eller friköp av hela kronotorpet har domänverket inhämtat yttranden från lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheterna. I några fall har såsom ovan nämnts inlösen eller friköp av kronotorpet (med eller utan skog) genomförts i samråd med vederbörande lantbruksnämnd och godkänts vid fastighetsbildningsförrättning. I ett flertal fall har emellertid såväl lantbruks- som fastighetsbildningsmyndigheten avstyrkt inlösen eller friköp av kronotorpet. Motivet har varit att den tilltänkta fastigheten inte bedömts bli bärkraftig och varaktigt lämplig för jordbruksändamål. I dessa fall har domänverket avslagit framställningen om inlösen eller friköp med hänvisning till vad nämnda myndigheter anfört.

I några fall har lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheten sagt sig kunna tillstyrka inlösen under förutsättning av förstärkning med erforderlig skogsmark. En sådan lösning har domänverket icke ansett sig kunna medverka till med hänsyn till konsekvenserna för verkets arbetskraft och förväntningarna hos skogsindustrin om en trygg råvaruförsörjning.

Inlösen eller friköp har endast i rena undantagsfall omöjliggjorts av oförenliga ståndpunkter om kronotorpets värde. Anledningen härtill torde vara att domänverket vid inlösen-friköp tillämpar en prisnivå som – relaterad till fastighetsmarknader i övrigt – måste anses som förmånlig. Något egentligt marknadspris kan inte identifieras för en så speciell typ av objekt som kronotorpen utgör. I regel är de avsides belägna – i grupp eller enskilt – och möjligheterna till prisjämförelse med likvärdiga objekt på fastighetsmarknaden därför sällsynta. En prisnivå har emellertid utvecklats ur överenskomna köpeskillningar vid genomförda friköp av byggnader med tomt. Den på detta sätt tillkomna och sedan flera år tillbaka tillämpade prisnivån ligger under den nivå som skulle ha utbildats om kronotorpen kunnat utbudas i allmänna marknaden och långt under den nivå som gäller för enfamiljsvillor med motsvarande standard och skick i närbelägna tätorter. Den prisvariation som förekommer har sin förklaring i olikheter ifråga om läge, standard, skick m. m.

d Förslag till åtgärder ifråga om friköp

Utredningsuppdraget skall utmyнна i förslag till åtgärder som avser att underlätta för kronotorpare att med äganderätt förvärva kronotorpet eller

del därav. Arbetsgruppen har i detta syfte utifrån den genomförda undersökningen av gällande bestämmelser och deras tillämpning försökt utvärdera vilka åtgärder som kan vidtagas med rimliga eftergifter från verkets sida. Följande åtgärder har diskuterats

- ändrad policy vid bedömningen av framställningar om förvärv av kronotorpets byggnader med tomt
- ändrad policy vid bedömningen av framställningar om förvärv av hela kronotorpet
- ändrade värderingsnormer
- ändrade betalningsprinciper

Försämrade arrondering genom enklavbildning och minskade möjligheter att styra väghållningen har såsom tidigare nämnts varit de avgörande motiven för domänverkets restriktiva inställning till friköp av kronotorp, när torpet varit beläget vid domänverksväg djupt inne i ett kronoparkskomplex. Problem identiska med de som förknippas med enklaver existerar även för avsides belägna hyres- eller arrendelägenheter på kronoparkerna. Möjligheterna att bemästra dessa problem har ansetts större, när ett nyttjanderättsförhållande förelegat. Utvecklingen synes emellertid delvis ha rubbat grunden för en sådan uppfattning, bl. a. har nyttjanderätten stärkts så att skillnaderna i rättslig status mellan ägande och nyttjande minskat. Arronderingsmotivet har därför inte samma realitet som tidigare och domänverkets intresse att värna om kronoparkernas arrondering bör kunna stå tillbaka för kronotorparnas intresse att friköpa torpets byggnader med tomt. Ett analogt synsätt på väghållningsfrågan är försvarligt. Härvidlag kan dessutom pekas på resultatet av undersökningen om kronotorpens vägförhållanden. Endast 10 % av kronotorpen nyttjar domänverkets väg på en sträcka över 2 km (3 % över 5 km). Detta visar, att väghållningsproblem till följd av friköp av kronotorp inte kan uteslutas. Det finns ej anledning att befara påtagliga olägenheter för domänverket annat än i enstaka fall. Arbetsgruppen anser därför att innehavare av kronotorp, som är bebyggt med tjänligt bostadshus, bör få en generell och oförbehållsam rätt att friköpa kronotorpets byggnader med tomt.

I ärenden avseende friköp av hela kronotorpet (byggnader med upplåten areal enligt torpkontraktet) har domänverket inhämtat yttranden från lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheterna. Den mening som dessa myndigheter framfört har varit avgörande för domänverkets beslut. Detta system för ärendenas prövning och samordning med den statliga jord- och skogsbrukspolitiken bör bibehållas. Det ger bl. a. fördelen av ett tidigt besked om tillåtligheten av den fastighetsbildning som utgör en förutsättning för friköpets genomförande och alltid erfordras, eftersom friköpet avser del av fastighet. Eftersträvas vidgade möjligheter till friköp av hela eller större del av kronotorpet bör därför i första hand avges riktlinjer för lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheternas bedömning. När det gäller tillåtlighet av fastighetsbildning torde hänvisning kunna ske till bestämmelserna i 3 kap. 10 § fastighetsbildningslagen, som ger stöd för avsteg från de allmänt gällande villkoren. De speciella förhållandena när det gäller kronotorpen bör kunna motivera sådana avsteg.

Enligt arbetsgruppens mening bör skapas förutsättningar för friköp av hela kronotorpet, om detta i sin helhet kan förväntas bli med någon varaktighet aktivt utnyttjat för jordbruk eller likvärdigt ändamål. Kan sådant utnyttjande förväntas endast för del av kronotorpet bör friköpet inskränkas i motsvarande grad. Här åsyftas ej att från friköpet skall undantagas mindre insprängda områden av skogsmark eller impediment. Där-

emot bör exempelvis kunna övervägas att utesluta en större nedlagd myrodling. Detta innebär att kronotorpare som driver jordbruk normalt kommer att få friköpa hela kronotorpet, i varje fall den del som utnyttjas i jordbruksdriften.

Införande av en generell rätt för kronotorpare att friköpa hela kronotorpet kan domänverket däremot inte understödja. Följden av en sådan åtgärd blir sannolikt en utökning av det passiva ägandet. Detta skulle vidare resultera i att kronoparkernas arrondering blev påtagligt försämrad utan någon fördel för jord- och skogsbruksnäringen i övrigt.

I ärenden rörande friköp av kronotorp har ibland framförts propåer om att domänverket skall tillskjuta erforderlig skogsmark för att åstadkomma en bärkraftig brukningsenhet. Propåerna har antingen kommit från kronotorparen – med åberopande av bestämmelserna om inlösen – eller från lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheterna – med åberopande av bestämmelserna i fastighetsbildningslagen att fastighet som nybildas skall vara bärkraftig. Domänverket har ställt sig helt avvisande till dylika förslag såvida de icke avsett endast mindre arealer för rationell avgränsning eller av annan anledning varit förenliga med verkets egna intressen. Denna ståndpunkt ligger fast och motiveras med domänverkets ansvar för de anställdas sysselsättning och verkets ambition att sörja för en hög och jämn tillförsel av råvara till skogsindustrin.

I ett tidigare avsnitt har redogjorts för hur köpeskillingen bestämts vid friköp av kronotorp under senare år. Ur köpeskillingarna vid genomförda friköp har utbildats och uppbyggt successivt en prisnivå som utgör utgångspunkt vid efterkommande värderingar och förhandlingar om friköp. Denna prisnivå utgör resultatet av ett stort antal frivilliga uppgörelser mellan domänverket och kronotorpare där motsättningarna enligt verkets erfarenhet inte varit svåra att överbrygga. Arbetsgruppen anser att denna prisnivå vid friköp bör bibehållas med rimliga justeringar med anledning av penningvärdets förändringar och utvecklingen på fastighetsmarknaden för jämförbara fall. Liksom tidigare skall givetvis det enskilda kronotorpets läge, standard, skick m. m. beaktas vid värdebestämningen. Genom den föreslagna höjningen av avträdesersättningen underlättas indirekt kronotorparnas möjligheter att finansiera friköpet.

För inlösen av K/ä och K/50 gäller bestämmelser om sättet för köpeskillingens erläggande varom redogörelse lämnats i ett tidigare avsnitt. Det amorteringsförfarande som inlösenförfattningarna föreskriver är otidsenligt och betungande för domänverket och bör inte rimligtvis komma ifråga för tillämpning vid kommande friköp. Under senare år har vid friköp av kronotorp frågan om sättet för köpeskillingens erläggande aktualiserats och gjorts upp vid förhandlingarna mellan domänverket och kronotorparen. I regel har uppgörelsen inneburit att den kronotorparen tillerkända avträdesersättningen avräknats som dellikvid av köpeskillingen, resterande del av köpeskillingen har antingen erlagts kontant eller genom lika stora årliga avbetalningar under tio år mot räntesats, som följt diskontot och överstigit detta med fyra procent. Domänverket anser att sättet för köpeskillingens erläggande vid friköp av kronotorp bör vara en förhandlingsfråga och att anledning saknas att detaljreglera förfarandet. Liksom hittills förutsättes att domänverket kommer att erbjuda kredit för del av köpeskillingen samt på villkor överensstämmande med de som har angivits och som för övrigt är likformiga med de som generellt tillämpas av domänverket vid markförsäljningar.

Domänverkets representanter i arbetsgruppen föreslår därför

att innehavare av kronotorp, som är bebyggt med tjänligt bostadshus, oförbehållsamt skall vara berättigad att friköpa kronotorpets byggnader med tomt,

att innehavare av kronotorp utöver byggnader med tomt skall vara berättigad att helt eller delvis friköpa även resterande del av kronotorpet på sätt som tillstyrkes av lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheterna,

att köpeskillingen och sättet för dess erläggande görs upp vid förhandlingar på basis av vad ovan sagts,

att lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheterna anvisas erforderliga riktlinjer för en enhetlig och mera generös tillämpning enligt ovan, samt

att vad som nu gäller om friköp enligt avtal eller författningar bringas att upphöra.

SKFF:s representant har deklarerat avvikande mening beträffande andra att-satsen. Se särskilt yttrande.

Förslaget innebär

att rätten till friköp av kronotorp totalt sett utvidgas väsentligt,

att köpeskillingen vid friköp bibehålles på nuvarande nivå,

att finansiering av friköpet underlättas genom höjning av avträdesersättningen,

att sättet för köpeskillingens erläggande anpassas till domänverkets normala rutiner, samt

att kronotorpare inte med stöd av äldre författning kan kräva tillskott av skogsmark vid friköp av kronotorp.

8 Tidpunkt för de nya bestämmelsernas ikraftträdande

Domänverkets representanter i utredningen föreslår, att de nya bestämmelserna får retroaktiv verkan från 1977-03-14. Jfr även utfästelsen i beslut 1977-04-15 från domänverket (bilaga 2).

SKKF:s representanter har anmält avvikande mening i denna fråga och utvecklar sin åsikt i särskilt yttrande.

Vid utarbetande och införande av nya bestämmelser uppstår ofta svårigheter vid beaktande av rättvisekrav mellan berörda intressenter. Detta problem uppstår oavsett vilken tidpunkt som väljs för ikraftträdande av nya bestämmelser.

Nya jordabalken föreskriver att avräkning skall ske om mer än nio år förflutit från tillträdet eller från närmast föregående avräkning. Domänverket har bl. a. av denna anledning fr. o. m. 1972-01-01 gjort avräkning med de torpare, vars kontrakt utlöpt. Arrendatorerna har varit positiva till att deras inestående ersättning utbetalts. Tidigare skedde inte avräkning förrän torparen avträdde lägenheten. Fr. o. m. 1972 t. o. m. 1976 har avräkning skett med 460 innehavare av torp, varav 308 fått nya kontrakt. 96 har avflyttat eller hyr torpet som bostad och 56 har friköpt detsamma.

Domänverkets representanter anser, att det finns skäl för retroaktivitet från den tidpunkt, då utredningen startades och det blev känt bland torpare, att en översyn av reglerna skulle ske. Däremot kan verkets representanter inte gå med på retroaktivitet längre tillbaka i tiden, till 1972 eller ännu längre som SKKF:s representanter föreslår. Normalt synes flera års retroaktivitet vid införande av nya bestämmelser i samhällslivet i övrigt inte förekomma.

9 Kostnads- och anslagsfrågor

För vardera av budgetåren 1977/78 och 1978/79 har domänverket erhållit 1 800 000 kronor för underhåll och investeringar på torpen och för

avträdesersättningar och flyttningsbidrag till torparna. Förslagsanslaget har för 1977/78 inte täckt kostnaderna. Tilläggsanslag har begärts på sammanlagt 435 000 kronor för budgetåret 1977/78. Enligt tidigare åberopat beslut 1977-04-15 (bilaga 2) har i många fall kontrakten förlängts på två respektive ett år i avvaktan på nya regler för fastställande av avträdesersättningens storlek. Genom detta förfarande ökar belastningen under kommande år på riksstatsanslaget. De gynnsammare reglerna för beräkning av avträdesersättningens storlek torde också leda till att många torpare i förtid avträder torpet med temporär ökning av medelsbehovet.

Om kostnaderna för underhålls- och investeringsåtgärder på torpen hålls ungefär oförändrade och avträdesersättningarna ökar väsentligt beräknas belastningen på anslaget under de närmaste åren för statens del bli mellan tre och fyra miljoner kronor per år.

Försäljningen av torp antas fortgå i oförändrad eller något ökad takt. Detta påverkar underhålls- och investeringskostnaderna men minskar emellertid inte underskotten annat än marginellt de närmaste åren.

10 Samråd med lantbruksstyrelsen

I utredningsuppdraget har föreskrivits att verket i förvärvsfrågan skall samråda med lantbruksstyrelsen. Från samråd 1978-03-17 noteras synpunkterna

att torparens möjligheter att friköpa byggnader med tomt bör utökas,

att torpare som bedriver aktivt jordbruk bör få köpa även torpets inägomark om detta är lämpligt från jordpolitisk synpunkt,

att frågan om förstärkning av torpets ekonomiska bärkraft genom tillägg av skogsmark inte bör behandlas av denna utredning.

Från fastighetsbildningsmyndigheternas sida har påpekats att i dessa ärenden (jfr andra att-satsen ovan) bör kunna åberopas undantagsbestämmelsen i 3 kap. 10 § fastighetsbildningslagen som lyder: "Om fastighetsbildning är till övervägande nytta från allmän synpunkt, får åtgärden äga rum även om den strider mot vad som ovan föreskrivits till skydd för jordbruksnäringen eller skogsbruket".

11 Genomförande

Arbetsgruppen har diskuterat olika sätt att genomföra förslagen till dels ändringar av nuvarande regler för bestämmande av ersättning vid avträde av kronotorp m. m., dels åtgärder som avser att underlätta för kronotorpare att med äganderätt förvärva lägenhet eller del därav.

Mellan domänverket och arrendatorerna finns för närvarande nyttjanderättskontrakt, som reglerar förhållandet parterna emellan. Ett praktiskt sätt att ändra villkoren skulle vara att med varje torpare träffa ett tilläggsavtal med de nya villkoren. Detta har dessutom den fördelen att kronotorparna får information om vad som gäller för framtiden. Arbetsgruppen har utarbetat ett sådant avtal (bilaga 17). Gruppen föreslår, att domänverket får i uppdrag att träffa tilläggsavtal med varje arrendator om de nya villkoren. Bestämmelserna om avträdesersättning bör gälla vid avräkning senast vid utgången av innevarande avtalsperiod.

Det bör observeras att försäljning av hela torpet med odlad jord torde förutsätta att fastighetsbildningsmyndigheten med åberopande av 3 kap. 10 § fastighetsbildningslagen kan medverka till fastighetsbildning av torp med inägojord.

12 Särskilt yttrande av SKKF:s representanter i utredningen

I anslutning till utredningen har representanterna för SKKF i vissa frågor avgivit särskilt yttrande.

Stockholm den 25 oktober 1978

Gunnar Vikman

Sven Viström

Harald Jansson

Carl Eichwurz

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbunds (SKKF) yttrande och förslag i frågan om kronotorpares rätt att friköpa tidigare arrenderad mark.

Statsmakternas intentioner för koloniseringen av de norrländska kronoparkerna har bland annat varit att "bereda befolkningen i Norrland ökat tillfälle att skapa egna hem." (Riksdagens Skrifvelse nr 49 1888).

Erbjudandet att bli arrendatorer/nybyggare på de norrländska kronoparkerna riktade sig till mark- och medellösa, vilka "ägde förutsättningar för drifvande af ett mindre jordbruk." (Svensk författningssamling 1909 nr 69).

Att förvärva dessa jordbruk med full äganderätt har varit ett återkommande önskemål, som framförts av arrendatorerna/nybyggarna ända sedan detta sekels början. (Protokoll och skrivelse från Skogstorparemötet i Älvsbyn den 10 dec. 1905 etc.).

Först under 1920-talet fastslogs, att nyodlarna kunde erhålla äganderätt till den jord de odlat upp och de hem de byggt på kronoparkerna. (SFS 1925 nr 291, 1929 nr 170).

Friköpsrätten gällde även, då de små jordbruken på kronoparkerna senare överfördes till andra upplåtelseformer – kronotorp 43 respektive kronolägenhet 50. Nya regler tillkom för bestämmande av köpeskillingen. (SFS 1943 nr 532, 1950 nr 339).

Möjlighet till friköp var icke ekonomiskt genomförbart för majoriteten av kronotorpare och kolonister under de första årtiondena efter bestämmelsernas tillkomst 1925 respektive 1929. I 1929 års författning tillkom reservationen, att friköp av kronotorp kunde ske, om detta "utan olägenhet" kunde avskiljas från kronoparken. (SFS 1929 nr 170, s. 302). Detta avgjordes av revirförvaltaren. Bristen på startkapital och på arbete – som kunde ge en tillräcklig kontantinkomst – med därav följande fattigdom medförde att arrendatorerna helt fick inrikta sig på att skaffa bröd för dagen. Brist på medbestämmande i kombination med en svag ekonomi omöjliggjorde friköpsförverkligandet. Kolonisterna kunde till exempel inte ens klara av de blygsamma arrenden, vilka de enligt kontraktet skulle betala efter fem år. Friåren för arrendeavgälden förlängdes därför – först till 10 sedan till 15 år. Förhållandena för kronotorparna var liknande, även om de hade andra typer av kontrakt. Orsaken till den bristande förmågan att betala arrendet var det otillräckliga stöd kronotorpare och kolonister erhöll från statsmakterna. "Grova missar" gjordes vidare i planeringen av kolonisationsverksamheten. Arbetsmarknadspolitiken var så gott som obefintlig.

Kronotorpares och kolonisters intresse för äganderätt är däremot väl dokumenterad – inte bara enligt muntlig utsago – utan även i det offentliga källmaterialet.

Av offentliga dokument på domänverkets arkiv framgår att äganderätten prioriterats enligt opinionen på ett stort antal möten, där hundratals kronotorpare medverkat enligt bilagda namnlistor – med början i Älvsbyn år 1905. Under åren 1925/26 protokollfördes 15 sammanträden med kronotorpare på olika orter i Ångermanland, Väster- och Norrbottens län. Av protokollen framgår, att kronotorparna ej ansåg den dåvarande besittningsrätten vara tillfredsställande utan föredrog äganderätt, om denna ställde sig ekonomiskt genomförbar. Även enligt protokollen från SKKFs kongresser under 1930-talet framgår att äganderätten framhålls som det mest lockande alternativet men ej ansågs vara realistisk.

– att det först nu föreligger ekonomiska möjligheter att förverkliga den gamla friköpsdrömmen – om priserna inte blir för höga.

Det har anförts att friköp – enligt ovan nämnda bestämmelser – icke är genomförbart – enligt gällande praxis – då det skulle vara frågan om nya fastighetsbildningar. Vi medger, att det juridiskt sett gäller nya fastighetsbildningar men vidhåller, att det är jordbruksenheter, vilka fungerat självständigt under relativt lång tid – i genomsnitt sextio år. Förhållandena kring kronotorpen i Norrland och Dalarna är unika och kommer knappast att upprepas. Beslut om friköpsrätt för innehavarna kan inte komma att användas som prejudikat i andra sammanhang.

SKKF noterar tacksamt domänverkets förslag om ändrad policy vid framställning om förvärv av kronotorp samt ändrade värderingsnormer och betalningsprinciper. Formuleringen ”generell och oförbehållsam rätt för innehavare av kronotorp, som är bebyggt med tjänligt bostadshus att friköpa byggnader med tomt” ser vi som ett betydelsefullt medgivande. Däremot ställer vi oss frågande, om det skulle vara så stor skillnad, om det i några fall kom att gälla arealer på åtta till tio hektar. Det gäller mark vilken inte domänverket haft någon användning av sedan kronotorpen och kolonaten uppläts och uppodlades.

Det är viktigt att lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheter ingående informeras om de speciella förhållandena kring de norrländska kronotorpen, det vill säga, att de fungerat som fristående fastigheter utan att formellt vara sådana.

Vi anser att huvudregeln skall vara, att kronotorpsinnehavaren skall ha rätt att friköpa hela den arrenderade arealen. Det bör finnas synnerligen starka skäl, om avsteg skall göras från denna regel. Skäl för vissa begränsningar kan finnas i samband med den allmänna jordbrukspolitiken, det vill säga samhällets intresse av effektivast möjliga användning av skogs- och åkermark.

Utgångspunkt för SKKF är att samhället skall ta till vara de värden kronotorpare skapat i form av odlad jord och öppen bygd. Kronotorpens åkermark bör därför föras samman till så effektiva enheter som möjligt. I – att det först nu föreligger ekonomiska möjligheter att förverkliga den gamla friköpsdrömmen – om priserna inte blir för höga.

Det har anförts att friköp – enligt ovan nämnda bestämmelser – icke är genomförbart – enligt gällande praxis – då det skulle vara frågan om nya fastighetsbildningar. Vi medger, att det juridiskt sett gäller nya fastighetsbildningar men vidhåller, att det är jordbruksenheter, vilka fungerat självständigt under relativt lång tid – i genomsnitt sextio år. Förhållandena kring kronotorpen i Norrland och Dalarna är unika och kommer knappast att upprepas. Beslut om friköpsrätt för innehavarna kan inte komma att användas som prejudikat i andra sammanhang.

SKKF noterar tacksamt domänverkets förslag om ändrad policy vid framställning om förvärv av kronotorp samt ändrade värderingsnormer och betalningsprinciper. Formuleringen ”generell och oförbehållsam rätt för innehavare av kronotorp, som är bebyggt med tjänligt bostadshus att friköpa byggnader med tomt” ser vi som ett betydelsefullt medgivande. Däremot ställer vi oss frågande, om det skulle vara så stor skillnad, om det i några fall kom att gälla arealer på åtta till tio hektar. Det gäller mark vilken inte domänverket haft någon användning av sedan kronotorpen och kolonaten uppläts och uppodlades.

Det är viktigt att lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheter ingående informeras om de speciella förhållandena kring de norrländska krono-

torpen, det vill säga, att de fungerat som fristående fastigheter utan att formellt vara sådana.

Vi anser att huvudregeln skall vara, att kronotorpsinnehavaren skall ha rätt att friköpa hela den arrenderade arealen. Det bör finnas synnerligen starka skäl, om avsteg skall göras från denna regel. Skäl för vissa begränsningar kan finnas i samband med den allmänna jordbrukspolitiken, det vill säga samhällets intresse av effektivast möjliga användning av skogs- och åkermark.

Utgångspunkt för SKKF är att samhället skall ta till vara de värden kronotorpare skapat i form av odlad jord och öppen bygd. Kronotorpens åkermark bör därför föras samman till så effektiva enheter som möjligt. I första hand skall åkermarken försälgas eller utarrenderas till kronotorpare som bedriver aktivt jordbruk. I andra hand till övriga kategorier av jordbrukare.

Vad skogsvården beträffar kan en sådan även bedrivas på mindre arealer. Man kan också förutsätta, att samhället skärper övervakningen på detta område.

Det är som sagt långt ifrån troligt, att alla kronotorpare kommer att begära friköp av hela arealen. Flertalet har hittills nöjt sig med friköp av byggnader med tomt. Möjligheten att förverkliga ett friköp av hela arealen har dröjt för länge. Många har därför blivit för gamla för att ha intresse av den uppodlade arealen. De som nu vill utnyttja möjligheten till friköp av hela arealen torde ha intresse och kunskaper att sköta sin mark. Därför kommer det inte att uppstå en sådan mängd med enkla, att de väsentligt försämrar domänverkets möjligheter till effektiv skogsvård. SKKF har icke framfört krav på skogsmark utöver de arealer som kronotorpen omfattar. Däremot bör domänverket kunna avstå mindre områden – även av skogsmark – för att en rationell avgränsning av brukningsenheterna skall erhållas. Särskild hänsyn bör i dessa fall tagas till kronotorparnas intressen.

Vi vill slutligen betona vikten av, att förbundet ges möjlighet till medbestämmande och insyn, då de nya bestämmelserna skall tillämpas. Detta innebär, att vi kontinuerligt informeras om de avträdesersättningar och friköp, vilka blir aktuella.

Vidare att representanter från SKKF medverkar i ett kommande sammanhang beträffande ovan nämnda angelägenheter tillsammans med representanter från domänverket, lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheter.

SKKF föreslår:

Kronotorparen skall i princip ha rätt att friköpa hela den areal han tidigare arrenderat.

Åkermark kan undantagas, om arrendatorn icke brukar den själv och läget är sådant att annan brukare – i första hand en kronotorpare – kan bruka jorden.

Domänverket bör aktivt verka för, att användbar åkermark tas i bruk för jordbruksändamål.

Domänverket bör kunna avstå från mindre arealer – även av annan skogsmark – om detta är av värde för att nå en rationell avgränsning av brukningsenheterna.

Yttrande från SKKF angående retroaktiviteten för de av utredningsgruppen föreslagna åtgärderna.

Vid sammanträdet den 10 maj 1977 beslöt utredningsgruppen, att arbetet preliminärt skulle begränsas till att gälla kronotorp, vars kontrakt förfallit den 14 mars 1977 eller senare.

SKKFs representanter godtog detta som en utgångspunkt för utredningen. Däremot ansåg vi det inte vara en definitiv avgränsning för de kronotorpare, vilka skulle beröras av utredningen.

En sådan snäv avgränsning som domänverkets representanter föreslog skulle vara orättvis och olycklig. Detta har bekräftats under utredningen, då vi kommit i kontakt med kronotorpare som har olika former av kontrakt på sina hem.

Antalet kronotorpare som utredningen gäller uppgick till 533 i januari 1977. Det finns ingen rimlig anledning, att de 142 av dessa som redan automatiskt övergått till kontrakt av typ kronotorp 72 skulle försättas i ett sämre läge, än de kronotorpare som erhåller dessa kontrakt efter den 14 mars 1977.

SKKF har konsekvent hävdad, att arrendatorerna antingen har rätt att inneha kronotorpen under hela kontraktstiden eller friköpsrätt. I slutet av 1950-talet och under 1960-talet ansåg domänverket att kronotorpen närmast kunde betraktas som "tjänstebostäder". En förutsättning för att kronotorparen skulle utfå sin arbetarpension var därför, att han flyttade från sitt hem på kronoparken. SKKF anser att detta förfarande stred mot statsmakternas intentioner med kolonisationsverksamheten – eller vad som en gång förespeglades – att mark- och medellösa skulle få skapa sig egna hem. Att förfarandet vidare inte var helt odiskutabelt framgår av en motion i Andra Kammaren 1954, där det yrkas, att den lagenliga rätten att erhålla arbetarpensionen icke skulle påverkas av om innehavaren "kvarbor å kronolägenheten som upplåtits till honom". (MAK 1954 nr 410).

De före detta kronotorpare som tvingats lämna sina hem på dessa villkor bör få rätt att friköpa sina gamla hem på kronoparkerna. Detta gäller den kategori, som visat sådant intresse, att de försökt trygga sin närvaro på kronotorpen genom någon form av kontrakt, antingen som hyres- eller fritidsbostäder.

SKKF föreslår:

Samtliga kronotorpare, vilka innehar kontrakt av typ kronotorp 72 bör få avträdesersättningen omräknad enligt de normer, vilka föreslagits av utredningen.

Före detta kronotorpare som haft en obruten förbindelse med sina gamla hem på kronoparkerna – genom kontrakt som hyres- eller fritidsbostäder – bör få rätt att friköpa dessa.

Friköp bör i dessa fall underlättas genom att man i samband med köpet omräknar deras avträdesersättning till det värde som skulle gällt om man använt sig av de i utredningen föreslagna normerna. Rätt till retroaktivitet enligt denna regel bör gälla från och med år 1967.

Bilaga 1
Underbilaga 1

INDUSTRIDEPARTEMENTET BESLUT

1976-12-09

639/73, 574/76, 1368/76

Uppdrag att göra viss utredning rörande kronotorpen

Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund (SKKF) har i skrivelse den 12 september 1973 ställt vissa frågor rörande ersättningar då kronotorp avträdes och funnit det angeläget att en opartisk utredning i dessa frågor kommer till stånd.

Domänverket har den 2 oktober 1973 avgivit yttrande i ärendet, varefter SKKF den 26 november 1973 inkommit med påminnelser.

Vid avträde av kronotorp åligger det domänverket att vid framräkning av avträdesersättning draga av bl. a. statsbidrag och därmed jämförliga lån som lämnats för byggnadsarbeten och jordförbättring.

I skrivelse den 3 april 1976 har SKKF anhållit att odlingsbidrag inte skall dragas av vid framräkning av ersättning vid avträde av kronotorp.

Domänverket har den 29 september 1976 avgivit yttrande över denna framställning.

I ärendet har skrivelser inkommit från Bo Malmberg, Enköping.

Regeringen uppdrar åt domänverket att – efter samråd med SKKF – inkomma med förslag *dels* avseende sådana ändringar av nuvarande regler för bestämmande av ersättning vid avträde av kronotorp m.m. att de tillgodoser skäligen önskemål från kronotorparna, *dels* till åtgärder som avser att underlätta för kronotorpare att med äganderätt förvärva lägenhet eller del därav. I förvärvsfrågan skall verket samråda med lantbruksstyrelsen.

På regeringens vägnar

Nils G. Åsling

Lennart Hansson

*Bilaga 1
Underbilaga 2*

DOMÄNVERKET

1977-04-15

PAN 47/77 Up 14.10

RL, RU, RF och Östersundsförvaltningen
Samtliga revir inom RL och RU samt till
Särna, Älvdalen och Hamra revir.

Kronotorp, arrendetid vid förlängning i avvaktan på syn.

Vid sammanträde den 17 februari 1977 i Örnsköldsvik med Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund (SKKF) framfördes från SKKF önskemål om att några avträdesyer inte skulle göras under pågående utredning om bland annat avträdesersättningar till kronotorparna. Man framförde även önskemål om att de kontrakt, som utlöper den 14 mars 1977 eller senare skulle förnyas eller förlängas till och med 14 mars 1979, då beslut över pågående utredning kan beräknas föreligga.

Bestämmelserna i nya jordabalken 9:2 föreskriver att arrendetiden skall utgöra minst fem år, i de fall arrendet omfattar bostad för arrendatorn.

Vid förlängning av avtal kan dock överenskommelse träffas om kortare upplåtelseid än fem år.

Domänverket accepterar därför i avvaktan på utredningens resultat kronotorparnas förslag om en förlängning på oförändrade villkor av utlöpande avtal intill den 14 mars 1979.

Detta medgivande avser endast kronotorpare med kontrakt, som ännu ej förlängts och där arrendatorn samtycker till en kortare upplåtelseid än 5 år. Redan tecknade kontrakt från och med den 14 mars 1977 skall fortsätta att gälla arrendetiden ut.

Domänverket avser att på alla syner, som hänföra sig till kontrakt, som utlöper den 14 mars 1977 eller senare och om arrendatorn så önskar, tillämpa eventuellt kommande ändringar i reglerna för avträde av kronotorp. Redan godkända syner per den 14 mars 1977 komma därvid att behandlas enligt de nya reglerna och eventuella tillägg att utbetalas retroaktivt.

Pågående utredning kommer därför inte att utgöra något hinder för att verkställa syner på torp med kontrakt som utlöper under den tid utredningen pågår.

Under den tid utredningen pågår bör dock fortsättningsvis i varje särskilt fall överenskommelse träffas med arrendatorn om han önskar syn vid arrendetidens utgång eller om han önskar uppskjuta synen att gälla avträde den 14 mars 1979.

Försäljningar som avslutas innan utredningen slutförts och regeringens beslut föreligger står fast i fråga om köpeskilling och köpevillkor. Beträffande avträdesersättning gäller dock vad som tidigare sagts om retroaktivt tillägg.

Önskar kronotorpare uppskjuta friköpet i avvaktan på utredningens resultat skall någon försäljning inte ske.

Innehållet i denna skrivelse har godkänts av ledamöterna i kronotorparutredningen.

Gunnar Vikman

Bilaga 1
*Underbilaga 3***SAMMANSTÄLLNING över författningar, kungörelser m.m., som har reglerat kronotorpsverksamheten.***Skogstorp*

SFS 1891:	29
1904:	21
1913:	254
1914:	335

Odlingslägenheter

SFS 1909:	69
1913:	253
1914:	334
1915:	169
1918:	448
1920:	260
1932:	294
1932:	295
1938:	301
1942:	458
1942:	Riksdagens skrivelse nr 386
1943:	533

Kronotorp/29

SFS 1929:	170
1931:	3
1932:	295
1938:	278
1950:	341

Kolonat

1914: riksdagens skrivelse 1914-09-18 nr 273 om att Kungl. Maj:t måtte låta undersöka för kolonisation tjänliga markområden i de sex nordligaste länen.

1916: Kungl. Maj:ts förordnande 1916-05-02 om inventering av odlingsmark på kronomark i Norrland och Dalarna

1918: riksdagens skrivelse 1918-05-02 om medgivande att upplåtelser skulle få ske enligt kolonisationskommittens förslag

1919–1924 riksdagarna beslutade om ytterligare kolonisationsförsök efter 1918 års grunder

SFS 1920:	265
1922:	1922-05-31 kolonisationskommittens betänkande
1925:	291
1925:	292
1925:	486
1926:	511
1926:	515
1928:	220
1928:	221
1929:	Kungl. Maj:ts brev den 27 juni
1932:	Kungl. Maj:ts brev den 17 juni

1934: 409
1937: 616
1938: Kungl. Maj:ts brev den 17 juni
1950: 340

Kronotorp/43

SFS 1943: 532
1945: 653
1945: 654
1950: 336
1958: 536
1962: 151

Kronolägenhet/50

SFS 1950: 339
1958: 537

Kungl. Maj:ts kungörelse om upplåtelse av publika jordbruksarrenden.

SFS 1971: 1152

En del författningar berör flera olika upplåtelseformer. Sålunda behandlar K K 1950: 339 förutom Kronolägenheter/50 även skogstorp, odlingslägenheter, kolonat och kronotorp.

Bilaga 1
Underbilaga 4

Antalet kronotorp vid ingången av år 1977 fördelade på län, kommun och typ.

Län	Kommun	K/43	K/50	K/ä	Summa
W	Älvdalen	15	3	—	18
X	Ljusdal	2	—	—	2
Y	Sollefteå	8	4	—	12
	Örnsköldsvik	17	1	3	21
Z	Bräcke	2	—	—	2
	Strömsund	12	2	1	15
	Härjedalen	1	—	—	1
AC	Vindeln	11	9	—	20
	Norsjö	16	6	—	22
	Stensele	21	11	3	35
	Sorsele	10	2	3	15
	Vännäs	1	1	1	3
	Vilhelmina	27	13	4	44
	Åsele	34	10	8	52
	Lycksele	41	7	3	51
	Skellefteå	9	4	—	13
BD	Arvidsjaur	21	13	—	34
	Arjeplog	—	9	4	13
	Jokkmokk	6	1	—	7
	Överkalix	19	6	1	26
	Kalix	4	2	—	6
	Övertorneå	9	4	—	13
	Pajala	28	31	1	60
	Gällivare	5	2	5	12
	Älvsbyn	5	3	1	9
	Piteå	3	10	—	13
	Boden	5	7	1	13
	S:a	332	161	39	532
W		15	3	1	18
X		2	—	—	2
Y		25	5	3	33
Z		15	2	1	18
AC		170	63	22	255
BD		105	88	13	206
	S:a	332	161	39	532

Bilaga 1
Underbilaga 5

Antalet under år 1977 försålda (F) och nedlagda (N) kronotorp samt kronotorp under försäljning (UF) vid ingången av år 1978 fördelade på län, kommuner och typ.

Län	Kommun	K/43		K/50		K/Å		S:a			
		F	N	UF	F	N	UF	F	N	UF	F
W	Älvdalen			11			3				14
X	Ljusdal			1							1
Y	Sollefteå	1							1		
Z	Strömsund			2			1		1		2
	Härjedalen			1							1
AC	Vindeln						3				3
	Norsjö	2		1				2			1
	Stensele	1		1	1			1	2		2
	Sorsele			1							1
	Vilhelmina	1		1			1	2	1		4
	Åsele			2							2
	Lycksele	3	2		1		1		5	2	
	Skellefteå			1					1		
BD	Arvidsjaur	4		1	6		2		10		3
	Arjeplog							1		1	
	Jokkmokk	1							1		
	Överkalix	1		2			1		1		3
	Kalix			1			1				2
	Övertorneå	2		1					2		1
	Pajala	13		5	11	1	9	1	25	1	14
	Gällivare							3			
	Älvsbyn	1					1		1		1
	Piteå					1				1	
	Boden	1					1		1		1
	S:a	29	4	31	19	3	22	6	1	3	54
W				11			3				14
X				1							1
Y		1								1	
Z				3			1		1		3
AC		6	3	6	2	1	4	1	3	9	13
BD		23		10	17	2	15	4	1	44	25
	S:a	29	4	31	19	3	22	6	1	3	54

Bilaga 1
Underbilaga 6

Kronotorpens arealer

Län	Kommun	Antal	Areal ha		Medelareal ha	
			åker	totalt	åker	totalt
W	Älvdalen	18	38.00	126.00	2.11	7.00
X	Ljusdal	2	4.00	23.00	2.00	11.50
Y	Sollefteå	11	33.81	71.64	3.07	6.51
	Örnsköldsvik	21	40.67	132.15	1.94	6.29
Z	Bräcke	2	4.41	8.37	2.21	4.18
	Strömsund	14	41.85	110.07	2.99	7.86
	Härjedalen	1	3.30	5.31	3.30	5.31
AC	Vindeln	20	70.30	143.00	3.52	7.15
	Norsjö	20	64.50	142.50	3.22	7.12
	Stensele	33	93.90	209.10	2.85	6.34
	Sorsele	15	40.60	97.70	2.71	6.51
	Vännäs	3	8.60	13.20	2.87	4.40
	Vilhelmina	43	127.60	414.50	2.97	9.64
	Åsele	52	121.10	346.07	2.33	6.66
	Lycksele	44	107.80	269.50	2.45	6.12
	Skellefteå	12	48.00	96.00	4.00	8.00
BD	Arvidsjaur	24	62.32	156.60	2.60	6.52
	Arjeplog	12	7.50	44.00	0.62	3.67
	Jokkmokk	6	17.00	34.00	2.83	5.67
	Överkalix	25	49.00	170.00	1.96	6.80
	Kalix	6	12.00	35.00	2.00	5.83
	Övertorneå	11	32.00	70.00	2.91	6.36
	Pajala	34	98.00	238.00	2.88	7.00
	Gällivare	9	23.00	61.00	2.56	6.78
	Älvsbyn	8	38.92	57.20	4.86	7.15
	Piteå	12	49.50	117.00	4.12	9.75
	Boden	12	32.00	71.00	2.67	5.92
	S:a resp. med.	470	1.269.68	3.261.91	2.70	6.94
W		18	38.00	126.00	2.11	7.00
X		2	4.00	23.00	2.00	11.50
Y		32	74.48	203.79	2.33	6.37
Z		17	49.56	123.75	2.92	7.28
AC		242	682.40	1.731.57	2.82	7.16
BD		159	421.24	1.053.80	2.65	6.63
	S:a resp. med	470	1.269.68	3.261.91	2.70	6.94

Brukningsförhållanden på kronotorpen. Antal brukade torp och arealer fördelade på län och kommuner

Län	Kommun	Antal		Areal ha			
		Totalt	Med aktivt jordbruk av innehavaren	av annan	Areal ha av innehavaren åker	av annan åker	totalt
W	Älvdalen	18					
X	Ljusdal	2					
Y	Sollefteå	11	3		9.55	23.50	
	Örnsköldsvik	21	7		14.90	51.60	
Z	Bräcke	2					
	Strömsund	14	2		5.41	17.26	
	Härjedalen	1					
AC	Vindeln	20	6	1	19.90	41.90	6.70
	Norsjö	20	9	2	33.50	55.00	6.50
	Stensele	33	10	1	31.60	65.70	2.30
	Sorsele	15	6		24.00	48.00	
	Vännäs	3	1		3.20	4.90	
	Vilhelmina	43	20	1	68.60	163.60	2.90
	Åsele	52	16		38.20	114.10	
	Lycksele	44	14	3	35.60	86.90	5.20
	Skellefteå	12	4	1	17.00	31.00	1.00
BD	Arvidsjaur	24	5		18.50	34.50	
	Arjeplog	12					
	Jokkmokk	6	1		4.00	7.00	
	Övertorneå	25	4	2	9.00	34.00	3.00
	Kalix	6	1		1.00	6.00	
	Övertorneå	11	3		11.00	21.00	
	Pajala	34	7	2	29.00	51.00	5.00
	Gällivare	9					
	Älvsbyn	8	4		19.92	26.20	
	Piteå	12	4	2	17.00	36.00	7.50
	Boden	12	1		5.00	10.00	
	S:a	470	128	15	415.88	929.16	40.10
W		18					
X		2					
Y		32	10		24.45	75.10	
Z		17	2		5.41	17.26	
AC		242	86	9	271.60	611.10	24.60
BD		159	30	6	114.42	225.70	15.50
	S:a	470	128	15	415.88	929.16	40.10

Kronotorpens innehavare. Antal fördelade på torptyp, innehavarens ålder, län och kommun

Län Kommun	To- talt	Åld.- uppg. sak- nas	Antal														
			torptyp och åldersgrupper														
			K/43					K/50					K/ä				
			40- -49	50- -59	60- -69	70- -79	80- -	40- -49	50- -59	60- -69	70- -79	80- -	40- -49	50- -59	60- -69	70- -79	80- -
W Älvdalen	18	1	1	4	7	1	1		1		2						
X Ljusdal	2				1	1											
Y Sollefteå	11	1	1	2	3			2	1	1							
Örnsköldsvik	21		3	6	7	1		1								2	1
Z Bräcke	2			2													
Strömsund	14	1	2	6	3					1		1					
Härjedalen	1				1												
AC Vindeln	20			3	8			1	2	4	1	1					
Norsjö	20		3	2	7	2		1	1	2	2						
Stensele	33	1		6	11	1	1		2	3	5			1		2	
Sorsele	15	1	1	3	4	1		1				1		1		2	
Vännäs	3	1	1						1								
Vilhelmina	43	3	1	8	11	4		1	5	2	4			2	1	1	
Åsele	52	4	5	9	16	2			3	5	1			1	3	3	
Lycksele	44	1	8	12	11	4		2	3	1				1		1	
Skellefteå	12		2	4	2	2			1	1							
BD Arvidsjaur	24	2	3	4	4	4	1		1	2	3						
Arjeplog	12	1		2	1	6										2	
Jokkmokk	6		1	1	3			1									
Överkalix	25	1	2	11	4	1			2	1	2					1	
Kalix	6			2	2				1			1					
Övertorneå	11		2	1	2	2		1	1	1	1						
Pajala	34	6	2	3	6	3		2	3	4	5						
Gällivare	9	1			4	1			1							1	1
Älvsbyn	8		1	1	2					2	1						1
Piteå	12		1		2			2	3	4							
Boden	12	1	1	2	1				1	2	3					1	
S:a	470	26	41	94	123	36	3	15	33	36	30	4		6	14	7	2
W	18	1	1	4	7	1	1		1		2						
X	2				1	1											
Y	32	1	4	8	10	1		3	1	1						2	1
Z	17	1	2	8	4					1		1					
AC	242	11	21	47	70	16	1	6	18	18	13	2		6	8	5	
BD	159	12	13	27	31	17	1	6	13	16	15	1			4	1	2
S:a	470	26	41	94	123	36	3	15	33	36	30	4		6	14	7	2

Bilaga 1
Underbilaga 9

Kronotorpsupplåtelseerna. Antal fördelade på län, kommuner och tidpunkt (14/3 angivet år) då gällande avtal utlöper.

Län	Kommun	To- talt	Antal med avtal utlöpande år																	90- -98	99	Livs- tid
			76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	86	87	88	89						
W	Älvdalen	18			3	2	1		10		2											
X	Ljusdal	2			1	1																
Y	Sollefteå	11				1	3	2	3			1		1								
	Örnsköldsvik	21			1	2	2	4	7		2				2						1	
Z	Bräcke	2							2													
	Strömsund	14				2	1	1	1	1	2	2	1	1	1						1	
	Härjedalen	1								1												
AC	Vindeln	20				1		1	6	1	2		1			1	1				6	
	Norsjö	20				3	2	3	2	3	2	1				2				2		
	Stensele	33					4	4	11	5		1	1					1			6	
	Sorsele	15				2	2	4		1	1			2				2			1	
	Vännäs	3							1	1											1	
	Vilhelmina	43				2	3	8	8	3	1		3	2	2	3	2	1			5	
	Åsele	52				2		9	7	6	3	2	2	6	5	3	3	1			3	
	Lycksele	44				3	7	10	4	5	3	1	5	1	2	2	1					
	Skellefteå	12				1	1	3	4	1					1	1						
BD	Arvidsjaur	24				4	2	5	1	2	2	2		2	2					1	1	
	Arjeplog	12				1	2			3	1	4		1								
	Jokkmokk	6		1		1	1		1						1	1						
	Överkalix	25		1		4	1	5	3	3		1		2	1	1				3		
	Kalix	6						1	1		1						1			2		
	Övertorneå	11		1		2			4	1		1								2		
	Pajala	34	4	4		2	1	2	9					2	1					9		
	Gällivare	9				1		1		3		1	2			1						
	Älvsbyn	8				2	4		1								1					
	Piteå	12					2	1	6						1	1		1				
	Boden	12		1			2	1	5						1					2		
	S:a	470	4	8	36	42	65	83	60	17	20	17	19	19	19	9	6		21	25		
W		18				3	2	1		10		2										
X		2				1	1															
Y		32				1	3	5	6	10		2	1		1	2					1	
Z		17					2	1	3	2	1	2	2	1	1	1					1	
AC		242				14	19	42	43	26	12	5	12	11	10	12	7	5		2	22	
BD		159	4	8	17	15	16	31	12	4	9	2	7	7	4	2	1		19	1		
	S:a	470	4	8	36	42	65	83	60	17	20	17	19	19	19	9	6		21	25		

Bilaga 1
Underbilaga 10

Kronotorpens byggnader. Boningshusens skick. Över (I), motsvarande (II), under (III) genomsnittet för trakten. Fördelning på län, kommuner och torptyp.

Län	Kommun	To- talt	Antal								
			K/43			K/50			K/ä		
			I	II	III	I	II	III	I	II	III
W	Älvdalen	18	15			3					
X	Ljusdal	2	2								
Y	Sollefteå	11	4	3		1	2	1			
	Örnsköldsvik	21	16	1		1				1	2
Z	Bräcke	2	1	1							
	Strömsund	14	7	5		1		1			
	Härjedalen	1		1							
AC	Vindeln	20	11			6	2	1			
	Norsjö	20	5	8	1	1	4	1			
	Stensele ¹	33	17	3		4	3	3		1	1
	Sorsele	15	10			1		1	2		1
	Vännäs	3	1				1				1
	Vilhelmina	43	24	2		5	4	4		1	3
	Åsele	52	32	1	1	6	2	2	6	1	1
	Lycksele	44	35	1		4	1	1			2
	Skellefteå	12	9			1	2				
BD	Arvidsjaur	24	4	11	2		6	1			
	Arjeplog	12					7	2			3
	Jokkmokk	6		5			1				
	Överkalix	25	1	17			5	1			1
	Kalix	6		4				2			
	Övertorneå	11		6	1		4				
	Pajala	34		15			19				
	Gällivare	9		4	1		2				2
	Älvsbyn	8		4		1	1	1			1
	Piteå	12	2	1		2	7				
	Boden	12		4			5	2		1	
	S:a	470	196	97	6	37	78	24	8	5	18
W		18	15			3					
X		2	2								
Y		32	20	4		2	2	1		1	2
Z		17	8	7		1		1			
AC		242	144	15	2	28	19	13	8	3	9
BD		159	7	71	4	3	57	9		1	7
	S:a	470	196	97	6	37	78	24	8	5	18

¹ 1 K/ä är obebyggd

Bilaga 1
Underbilaga 11

Kronatorpens byggnader. Ekonomibyggnadernas skick. Över (I), motsvarande (II), under (III) genomsnittet för trakten. Fördelning på län, kommun och torptyp.

Län	Kommun	To- talt	Antal								
			K/43			K/50			K/ä		
			I	II	III	I	II	III	I	II	III
W	Älvdalen	18		15			3				
X	Ljusdal	2		2							
Y	Sollefteå	11	1	6		1	3				
	Örnsköldsvik	21	16	1		1				1	2
Z	Bräcke	2		2							
	Strömsund	14	7	5				2			
	Härjedalen	1		1							
AC	Vindeln	20	11			2	4	3			
	Norsjö	20	3	10	1		4	2			
	Stensele ¹	33	15	5		4	2	4			2
	Sorsele ²	15	10				1	1			1
	Vännäs	3	1					1			1
	Vilhelmina ³	43	13	10	2	5	3	5			4
	Åsele	52	21	12	1	1	4	5		3	5
	Lycksele	44	34	1	1	4	1	1		1	1
	Skellefteå	12	7	2			3				
BD	Arvidsjaur ⁴	24	3	11	2		2	5			
	Arjeplog	12					2	7			3
	Jokkmokk ⁵	6		4	1						
	Överkalix ⁶	25		13	4		1	4			1
	Kalix	6		4				2			
	Övertorneå	11		7		1		3			
	Pajala ⁷	34		14	1		10	8			
	Gällivare	9		4	1			2			2
	Älvsbyn	8		4			3				1
	Piteå	12		3			7	2			
	Boden ⁸	12		1	3		1	5			1
	S:a	470	142	137	17	19	54	62		5	24
W		18		15			3				
X		2		2							
Y		32	17	7		2	3			1	2
Z		17	7	8				2			
AC		242	115	40	5	16	22	22		4	14
BD		159	3	65	12	1	26	38			8
	S:a	470	142	137	17	19	54	62		5	24

¹ 1 K/ä är obebyggd

² 2 K/ä saknar ekonomibyggnader

³ 1 K/43 saknar ekonomibyggnader

⁴ 1 K/43 saknar ekonomibyggnader

⁵ 1 K/50 saknar ekonomibyggnader

⁶ 1 K/43 och 1 K/50 saknar ekonomibyggnader

⁷ 1 K/50 saknar ekonomibyggnader

⁸ 1 K/50 saknar ekonomibyggnader

Bilaga 1
Underbilaga 12

Kronotorpens läge i förhållande till det allmänna vägnätet (DV-väg = domänverksväg, S-väg = vägsamfällighetsväg).

Län	Kommun	Antal kronotorp											
		To- talt	Vid allm. väg	Vid DV-väg; nyttjad vägsträcka i km					Vid S-väg; nyttjad vägsträcka i km				
				0,1– –0,5	0,6– –1,0	1,1– –2,0	2,1– –5,0	5,1– –	0,1– –0,5	0,6– –1,0	1,1– –2,0	2,1– –5,0	5,1– –
W	Älvdalen	18	6			1			1	3	5	2	
X	Ljusdal	2	2										
Y	Sollefteå	11	3	4	2								2
	Örnsköldsvik	21	10	1	5	1	2				2		
Z	Bräcke	2	1	1									
	Strömsund ¹	14	2	2	2	1	4	3					1
	Härjedalen	1	1										
AC	Vindeln	20	9	5	3	2	1						
	Norsjö	20	10	3	2				3		1	1	
	Stensele	33	12	5	2	2	7	3			1	1	
	Sorsele	15	8	2	2	2		1					
	Vännäs	3	2	1									
	Vilhelmina	43	19	3	6	6	4	2				2	1
	Åsele	52	21	8	4	4	7	1	2		2	3	
	Lycksele	44	11	12	1	7	4	2		2	2	3	
	Skellefteå	12	11	1									
BD	Arvidsjaur	24	7	5	3		2	1	1	2	1	1	1
	Arjeplog ²	12	5	3			1					2	
	Jokkmokk	6		5		1							
	Övertorneå	25		24			1						
	Kalix	6		2		1				1		2	
	Övertorneå	11		7	2							2	
	Pajala	34		30		1	1					2	
	Gällivare	9		9									
	Älvsbyn	8		7	1								
	Piteå	12	3	5					1	2	1		
	Boden	12	1	7	3					1			
	S:a	470	144	152	38	29	34	13	8	11	15	21	5
W		18	6			1			1	3	5	2	
X		2	2										
Y		32	13	5	7	1	2				2		2
Z		17	4	3	2	1	4	3					1
AC		242	103	40	20	23	23	9	5	2	6	10	1
BD		159	16	104	9	3	5	1	2	6	2	9	1
	S:a	470	144	152	38	29	34	13	8	11	15	21	5

¹ 1 kronotorp nyttjar för utfart domänverksväg och vägsamfällighetsväg för utfart

² 1 kronotorp saknar utfartsväg

Bilaga 1
Underbilaga 13

Domänverkets torpförsäljningar åren 1972–77. Sammanställning

Län	Kommun	År						S:a
		1972	1973	1974	1975	1976	1977	
W	Älvdalen		3					3
Y	Örnsköldsvik		1					1
Z	Strömsund						1	1
BC	Vindeln				1			1
	Norsjö			1				1
	Vännäs				1			1
	Vilhelmina						1	1
	Åsele			1				1
	Lycksele		1		1	2	2	6
	Skellefteå		1				1	2
BD	Arvidsjaur		1	1		2	9	13
	Jokkmokk				2		1	3
	Överkalix					2	1	3
	Kalix			1	1			2
	Övertorneå	1			2		2	5
	Pajala	3	10	4	3	6	21	47
	Gällivare	1					2	3
	Älvsbyn		1			1		2
	Boden		1			1		2
		5	18	8	12	13	41	97
W			3					3
Y			1					1
Z							1	1
AC			2	2	3	2	4	13
BD		5	12	6	9	11	36	79
		5	18	8	12	13	41	97

Översikt över olika former av bidrag enbart avsedda för kronolägenheter

Bidragsform	Fastställt enligt	Belopp, kr.	Uppåtelseform	Anm.
Byggnadsbidrag	SFS nr 29 29/5 1891	500	Skogstorp	
Odlingshjälp	SFS nr 69 18/6 1909	750	Odlingslägenheter	
Odlingshjälp	SFS nr 253 17/10 1913	250	Skogstorp	
Tilläggsbidrag	SFS nr 448 20/6 1918	1 250	Skogstorp, odlingslägenheter	
Byggnadshjälp	SFS nr 291 26/6 1925	3 500 4 500		
Odlingshjälp	SFS nr 291 26/6 1925	750	Kolonat	
Odlingsbidrag	Kungl. Maj:t brev 27/6 1929	250		
Odlingsbidrag	SFS nr 170 14/6 1929	750		
Byggnadsbidrag	SFS nr 170 14/6 1929	2 000 3 000	Kronotorp/29	
Odlingsbidrag	SFS nr 170 14/6 1929	500		
Byggnadsbidrag	SFS nr 170 14/6 1929	Sammanlagt intill 2 000 högst 3 000	Skogstorp, odlingslägenheter	
Till vattenförsörjning och stängseltråd	Från 1939 efter årligt bemyndigande från domänstyrelsen	Skåligt bidrag	Skogstorp, odlingslägenheter, K/29	
Fritt virke och fri ved på rot samt tegelrör och cement enligt äldre bestämmelser		Efter behov	Skogstorp, odlingslägenheter, K/29, kolonat	Innehavare av äldre lägenhet, skogstorp, odlingslägenhet, kronotorp/29 eller kolonat kunde övergå till kronolägenhet/50 Höjt till 5 000, i för kronan angelägna fall 10 000 SFS 537 12/9 1958
Byggnadshjälp	SFS nr 339 2/6 1950	80 % om särskilda skäl föreligger 90 % av godk. byggkostn. Högst 2 000. Vid avrädesersättning < 2 000 högst sammanlagt 4 000	Kronolägenhet/50	
Flyttningsbidrag	SFS nr 339 2/6 1950 SFS nr 537 12/9 1958		Äldre kronolägenhet	
Särskilt statsbidrag med inlösen	SFS nr 339 2/6 1950	Högst 4 000	Äldre kronolägenhet	
Bidrag till jordbrukets inre rationalisering utom till byggnader (SFS 1948: 342)	SFS nr 151 18/5 1962	40 % på beräknad kostnad	Kronotorp	

Bidragsform	Fastställt enligt	Belopp, kr.	Upplåtelseform	Anm.
<i>Allmänna bidrag som även innehavare av kronolägenhet kunde komma i åtnjutande av</i>				
Från hushållningssällskapet Nyodling och betesförbättring	SFS nr 206 20/5 1927	Högst 50 % på beräknade kostnaden	Den som brukar fastigheten	Högst 250 kr/ha för nyodling och 125 kr/ha för betesförbättring
Nyodling Stenröjning Jordkörning Betesförbättring	SFS nr 498 12/10 1934	Högst 50 % på beräknade kostnaden	Den som brukar fastigheten	Högst 250 kr/ha för nyodling och stenröjning. Högst 200 kr/ha för jordkörning samt högst 125 kr/ha för betesförbättring
Från Hushållningssällskapet Stenröjning Jordkörning Betesförbättring Avloppsförbättring	SFS nr 466 30/6 1939	Högst 60 % på beräknade kostnaden	Den som brukar fastigheten	Högst 400 kr/ha för nyodling, 350 kr/ha för stenröjning, 250 kr/ha för jordkörning och betesförbättring samt högst 250 kr per företag för avloppsförbättring
Norrländska skogsproduktionsanslaget för betesanläggningar	SFS nr 387 22/6 1945	80 % på 2 000 högst 2 500/ha	Skogsvårdsområden inom Lappmarken	
Från Lantbruksnämnd Nyodling Stenröjning Betesförbättring Täckdikning m. m. Avloppsförbättring Jordkörning Ekonomibyggnader Bostadsförbättringsbidrag via Egnahemsnämnden Bostadsförbättringsbidrag via Egnahemsnämnden Bostadsförbättringslån via länsbostadsnämnd	SFS nr 342 1948	40 % på beräknad kostnad Täckdikning m. m. 25 %	Alla lägenheter utom K/43 som fick motsvarande bidrag vid domänfonden	Till ekonomibyggnader utgick bidrag med 25 % upp till en kostnad av 10 000 kr. samt därefter med 15 %, dock högst 5 000 kr./brukningsdel
	SFS nr 464 29/6 1939	80 % av godkänd kostnad	Kronolägenheter	Högst 2 000 kr/lägenhet
	SFS nr 596 30/6 1943	80 % av godkänd kostnad	Kronolägenheter	Högst 3 000 kr/lägenhet
	SFS nr 546 30/6 1948	90 % av godkänd kostnad	Kronolägenheter	Högst 4 000 kr/lägenhet

Indexuppräkning**Omräkningstal**

Riksskatteverket fastställer för varje år de omräkningstal som skall användas vid det aktuella årets taxering

Tabell 5. Riksskatteverkets omräkningstal vid realisationsvinstbeskattning av fastighet

Anskaffningsår	Omräkningstal	Anskaffningsår	Omräkningstal
1952	3,04	1965	2,02
1953	2,99	1966	1,90
1954	2,97	1967	1,82
1955	2,88	1968	1,78
1956	2,76	1969	1,73
1957	2,64	1970	1,62
1958	2,52	1971	1,51
1959	2,50	1972	1,42
1960	2,41	1973	1,33
1961	2,35	1974	1,21
1962	2,25	1975	1,10
1963	2,19	1976	1,00
1964	2,12		

Exempel på indexuppräkning

En fastighet anskaffad år 1958 för 100 000 kr. får enligt tabellen uppräknas med faktorn 2,52, vilket innebär att 1958 års anskaffningspris i 1976 års värdenivå motsvarar 252 000 kr. ($100\,000 \times 2,52$).

Bilaga I
Underbilaga 16

Krt/50 Markusvinsa nr 11, Pajala Kommun

Anläggning	Anlägg- År	Anlägg- kostnad Kr	Bidrag Kr	Arrenda- tors insats	Värdeminskn.		Värde på arrenda- tors insats, Kr	Index- tal	Indexupp- räknad ersättn. Kr
					%	Kr			
<i>Mangårds- byggnad: uppförd 1956</i>	1956	53 405	42 724	10 681	46	4 913	5 768	2,76	15 920
	~57	150	—	150	30	45	105	2,64	277
	~65	2 600	1 440	1 160	50	580	580	2,02	1 172
	~65	600	—	600	80	480	120	2,02	242
	~69	1 100	—	1 100	60	660	440	1,73	761
	~70	350	—	350	50	175	175	1,62	284
	~70	600	—	600	25	150	450	1,62	729
	~75	1 050	—	1 050	10	105	945	1,10	1 039
<i>Vatten och avlopp:</i>	1955	5 119	4 095	1 024	40	409	615	2,88	1 771
<i>Ekonomi- byggnad: uppförd 1920 om- byggd 1930—35 och 1956</i>	1933	1 000	325	675	60	405	270	3,04 +20 %	985
	~56	14 500	11 600	2 900	47	1 363	1 537	2,76	4 242
<i>Redskapsbod: uppförd 1957</i>	1957	2 500	—	2 500	40	1 000	1 500	2,64	3 960
	~74	1 500	—	1 500	6	90	1 410	1,21	1 706
<i>Sommar- ladugård: uppförd 1952</i>	1952	200	—	200	—	—	200	3,04	608
<i>Odlingar: 2,5 ha å 1 200 Odl. före 1945</i>	1945	3 000	477	2 523	—	—	2 523	—	2 523
<i>Tomt- och utfartsväg:</i>		1 550	—	1 550	—	—	1 550	—	1 550
<i>El-anslutning:</i>		560	—	560	—	—	560	—	560
	S:a	89 784	18 022	29 123		10 375	18 748		38 329
			259 859						+ 802
		S:a	60 661						39 131
							Avgår brister		— 1 255
							Avträdesersättning		37 876
							Flyttningsbidrag		+ 3 000
							Summa		40 876

¹ Bidrag till odlingar samt bidrag till byggnader beslutade före 1950-07-01.² Bidrag på odlingar samt bidrag till byggnader beslutade efter 1950-07-01.

Tillerkänd avträdesersättning 18 748—1 255+3 000=20 493 kr år 1975.

Avträdesersättning enligt nya förslaget 37 876 kr, en ökning med $\frac{(37\,876-17\,493) \cdot 100}{17\,493} = 116,5 \%$

Krt/43 Furuholm, Kalix kommun, Emil Brännholm

Anläggning	Anlägg- År	Anlägg- kostnad Kr	Bidrag Kr	Arrenda- tors insats Kr	Värdeminskn.		Värde på arrenda- tors insats, Kr	Index- tal	Indexupp- räknad ersättn. Kr
					%	Kr			
<i>Mangårds- byggnad:</i>	1956	300	—	300	25	75	225	2,76	621
<i>Uppförd 1927,</i>	—56	700	—	700	40	280	420	2,76	1 159
<i>om- byggd 1956</i>	—70	900	—	900	40	360	540	1,62	875
	—71	600	—	600	35	210	390	1,51	589
	—73	2 500	—	2 500	20	500	2 000	1,33	2 660
	—74	700	—	700	20	140	560	1,21	678
<i>Ekonomi- byggnad:</i>	1937	2 000	—	2 000	50	1 000	1 000	3,04 +20 %	3 648
<i>Vattenbrunn:</i>	1937	525	180	345	—	—	345	3,04 +20 %	1 259
<i>Vatten- och avloppsledning</i>	1956	850	—	850	—	—	850	2,76	2 346
<i>Odlingar: åker odl. före 1951, 1,29 ha å 1 500</i>	1939	1 935	575	1 360	—	—	1 360	—	1 360
<i>Tomt</i>	1927	850	—	850	—	—	850	—	850
<i>El-anslutning, omkring</i>	1944	320	—	320	—	—	320	—	320
	S:a	12 180	1 755	11 425		2 565	8 860		16 365
						plus gamla bidrag			+ 755
						Avgår brister			— 520
<i>Summa avträdesersättn.</i>									16 600

¹ Bidrag till odlingar samt bidrag till byggnader beslutade före 1950-07-01

Tillerkänd ersättning: 8 551 - 520 = 8 031 år 1976

Avträdesersättning enligt nya förslaget 16 600 kr., en ökning med $\frac{(16\,600 - 8\,031) \cdot 100}{8\,031} = 106,7\%$

Krt/29 Norrgård, Lycksele kommun

Anläggning	Anläggn. År	Anläggn. kostnad Kr	Bidrag Kr	Arrenda- torns insats Kr	Värde- minskn. %	Värde på arrenda- torns insats, Kr	Index- tal	Indexupp- räknad ersättn. Kr	
Mangårds- byggnad:	1935	7 655	702+2 400	4 553		592	3 961	3,04 +20 %	14 449
uppförd rep.	1935, -57	3 248		3 248		422	2 826	2,64	7 461
1945, 1957 o 1969	-67	1 600		1 600	13	208	1 392	1,82	2 533
	-69	4 129		4 129		537	3 592	1,73	6 214
	-70	965		965		125	840	1,62	1 361
	-75	700		700		91	609	1,10	670
Ekonomi- byggnad:									
uppförd 1929	1939	5 142	600+296	4 246	31	1 316	2 930	3,04 +20 %	10 688
	-63	4 098		4 098		1 270	2 828	2,19	6 193
Tvättstuga I: uppförd 1949	1949	250	—	250	42	105	145	3,04 +10 %	485
Redskapsbod: uppförd 1959	1959	450	—	450	22	99	351	2,50	878
Tvättstuga II: uppförd 1973	1973	9 800	—	9 800	—	—	9 800	1,33	13 034
Vattenför- sörjning:	1946	100	—	100	10	10	90	3,040 +10 %	301
	-76	2 070	1 500	570		57	513	1,00	513
Elektrifiering:	1958	2 400	—	2 400	20	480	1 920		1 920
Åker: 1934-50, 1,6 ha	1942	4 366	205	4 161	—		4 161		4 161
Tomt: 1934-43	1939	2 240	—	2 240	—		2 240		2 240
Hägnader:	1942	210	—	210	—		210		210
	S:a	49 423	12 901 2 802	43 720		5 312	38 408		73 311
		S:a	5 703						
						Bidrag			+2 901
						Summa avträdesersättning			76 212

¹ Bidrag till odlingar samt bidrag till byggnader beslutade före 1950-07-01² Övriga bidrag (fritt virke+byggn.hj.)

Tillerkänd avträdesersättning 38 691 kr år 1976

Ökning enligt nya förslaget +97 %

Krt/43 Berndes, Lycksele kommun

Anläggning	Anlägg- År	Anlägg- kostnad Kr	Bidrag Kr	Arrenda- tors insats Kr	Värde mins. Värde på		Värde på arrenda- tors insats, Kr	Index- tal	Indexupp- räknad ersättn. Kr
					%	Kr			
<i>Mangårds- byggnad: ombyggd av 1954 av DV</i>	1976	4 075	—	4 075	—	—	4 075	1,00	4 075
<i>Ladugård: uppförd 1950 av DV kronan</i>	1950	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>Odlingar: Tomt 1925—54</i>	1940	1 240	—	1 240	—	—	1 240		1 240
<i>Åker, 1925—33 fastm. 1,30 ha</i>	1929	2 020	497	1 523	—	—	1 523		1 523
<i>torvm. 0,62 ha</i>	1929	521	—	521	—	—	521		521
<i>Hässjevirke (20 år) 28 hässjor á 5:—</i>	1966	140	—	140			140		140
<i>Diken: 450 m á 1:—</i>	1929	450		450			450		450
	S:a	8 446	497	7 949			7 949		7 949
									± 497
									— 60
									386

¹ Bidrag till odlingar

Tidigare tillerkänd avträdesersättning: 7 031 kr år 1976

På kronotorpet har inte utförts några förbättringar som är föremål för indexuppräkn-
ning. Enligt nya förslaget slopas avdraget för erhållen arrendenedsättning 858 kro-
norAvträdesersättning enligt nya förslaget 8 386 kr en ökning med $\frac{(8\,386 - 7\,031) \cdot 100}{7\,031} = 19,3\%$

Krl/50 Sjönäs, Örnköldsviks kommun

Anläggning	Anlägg- År	Anlägg- kostnad Kr	Bidrag Kr	Arrenda- tors insats Kr	Värde minskn.		Värde på arrenda- tors insats, Kr	Index- tal 1977 -0,42	Indexupp- räknad ersättn. Kr
					%	Kr			
<i>Mangårds- byggnad</i> 2541	1926	3 000	590	910	18		164	746	2,62
			250+1 250	4 352					+30 %
Uppförd år 1926	-55	36 300	31 948	4 352			783	2,46	8 780
<i>Ladugårds- byggnad:</i> 5 133	1927	3 000	250+500	2 250	33		743	1 507	2,62
uppförd 1927	-60	9 340	8 222	1 118			369	749	+30 % 1,99
Uppförd år 1926	-55	36 300	31 948	4 352			783	3 569	2,46
8 780									
<i>Sommar- ladugård:</i> uppförd 1937	1937	150	—	150	50		75	75	2,62
236									+20 %
<i>Vattenbrunn:</i> 358	1927	150	—	150	30		45	105	2,62
				160			48	112	+30 % 2,10
235	-58	160	—	160					
<i>Elektrifiering:</i> 210	1949	210	—	210			—	210	
<i>Odlingar:</i> Tomt, 1926-38	1932	596	—	596			—	596	
596									
Åker, 1926-31	-29	355	250	105			—	105	
0,30ha									
105									
Åker, 1926-38	-32	1 005	284	721			—	721	
1,33ha									
721									
<i>Hässjevirke:</i> (20 år)	1962	50	—	50			—	50	
50									
Utfartsväg: 85 m	-70	510	—	510			—	510	
510									
Odling sväg:									
1 500 m	-32	450	—	450			—	450	
450									
		55 276	1 2284	11 732			2 227	9 505	
21 416			41 260						Bidrag
+2 284			43 544						
Summa avträdesersättn.									23 700

¹ Bidrag till odlingar och bidrag till byggnader beslutade för 1950-07-01² Övriga bidrag (Fritt virke och byggnadshjälp)

Tidigare tillerkänd avträdesersättning 9 723 år 1972

Avträdesersättning enligt nya förslaget 23 700 kr., en ökning med $\frac{(23\,700 - 9\,723) \cdot 100}{9\,723} = 143,8\%$

Bilaga I
*Underbilaga 17***Tillägg till nyttjanderättsavtal**

Arrendator:

Adress:

Arrendeställe:

.....

Särskilda villkor

Regeringen har genom beslut bemyndigat domänverket att träffa överenskommelse med innehavare av torp (kronotorp/43, kronolägenhet/50 och äldre kronolägenheter k/ä) om delvis ändrade och nya arrendevillkor. Med anledning härav träffas följande tilläggsavtal, som i tillämpliga delar ersätter tidigare gällande bestämmelser.

1

Syn, eller besiktning ersättande laga syn, skall hållas i överensstämmelse med vad som stadgas i gällande lag. I fråga om brister på odlingar skall dock gälla att de får anses bristfria om hävden följer ortens sed.

2

Vid avräkning fr. o. m. 1977-03-14 skall erhållna statsbidrag och därmed jämförliga lån till odlingar och beten inte fråndragas den ersättning som arrendatorn tillerkänns. Äldre statsbidrag och därmed jämförliga lån till byggnader avdrages inte från arrendatorns ersättning om beslut om dessa fattats före 1950-07-01. Om däremot beslutet fattats efter denna tidpunkt sker avdrag på sedvanligt sätt.

3

Vid avräkning fr. o. m. 1977-03-14 skall innehavare av kronotorp/43 inte längre belastas med avdrag för erhållen arrendenedsättning under tiden efter övergång till K/43-bestämmelserna. Arrendenedsättningen berodde på att arrendatorn inte helt hade kompenserats för sin insats på torpet före omföringen till kronotorp/43.

4

Vid avräkning skall arrendatorns insats i byggnader efter avdrag för värdeminskning, ev erhållet byggnadsmaterial, brister m. m., indexuppräknas enligt följande system.

Ersättningsbeloppen omräknas med riksskatteverkets indexserie för framräkning av realisationsvinst på fastigheter med 1952 som begynnelseår. Indexserien grundas på konsumentprisindex. Utgångspunkten för beräkningen, för arbeten utförda 1952 eller senare, blir alltså resp. års indextal.

Det vid syneperiodens början gällande indextalet gäller hela perioden, således även vid syn efter årsskiftet.

När arbetet är utfört före år 1952 användes generella uppräkningsstal enligt nedanstående tabell för framräkning av värdet fram till 1952.

Tidsperiod	%
– 1911	+50
1912–1921	+40
1922–1931	+30
1932–1941	+20
1942–1951	+10

För tiden från 1952 gäller riksskatteverkets indexserie.

5
Innehavare av kronotorp med tjänligt bostadshus, skall vara berättigad att friköpa torpets byggnader med tomt. Arrendatorn skall utöver byggnader med tomt vara berättigad att helt eller delvis friköpa resterande del av torpet på sätt som tillstyrkes av lantbruks- och fastighetsbildningsmyndigheterna.

Köpeskillingen för torpet bestämmes som ett försiktigt marknadsvärde och efter förhandling med torparen. För den del av köpeskillingen som inte täcks av avträdesersättningen lämnar domänverket vid behov kredit.

6
Nu gällande bestämmelser om inlösen, bl. a. köpeskilling och sättet för dess erläggande, i avtal och författningar skall inte längre äga tillämpning. Bestämmelserna i punkterna 1 t. o. m. 4 gäller vid avräkning senast vid utgången av innevarande avtalsperiod. Rätt till inlösen enligt punkt 5 tillförsäkras arrendatorn vid fortsatt upplåtelse.

Detta tillägg till arrendekontrakt har upprättats i två exemplar, av vilka domänverket och arrendatorn tagit var sitt.

.....	
.....	
Domänverket	Arrendator

Remissammanställning över domänverkets utredning Kronotorp/77 angående avträdesersättning till innehavare av torp och friköp av torp eller del därav

Svar har inkommit från följande remissinstanser.

Kammarkollegiet, riksrevisionsverket (RRV), lantbruksstyrelsen, länsstyrelsen i Västerbottens län, länsstyrelsen i Norrbottens län, utredningen (Jo 1976: 09) om fjällägenheter samt Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund (SKKF).

Allmänna synpunkter

Samtliga remissinstanser är positiva till den principiella tankegång som framförs i domänverkets utredning och tillstyrker i stort domänverkets samtliga förslag.

Förslag till regler för beräkning av avträdesersättning

Lantbruksstyrelsen finner att de av utredningen föreslagna förändringarna beträffande avträdesersättningen synes motiverade. Styrelsen anser att de senaste årens prisutveckling talar för att inflation och faktiskt skick bör beaktas vid beräkning av ersättningens storlek. På samma sätt synes det rimligt att bortse från de oftast mindre bidrag för byggnader som tidigare utgått.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller att de föreslagna reglerna ger högre ersättning än de nuvarande och ersättningarna kommer i fortsättningen att ligga på en mer skälig nivå än tidigare.

RRV godtar att bidrag till uppodling av mark och anläggning av kreatursbeten samt äldre bidrag till upprustning och nybyggnad av bostadshus och ekonomibyggnader inte skall dras av vid beräkning av ersättningsbeloppet med hänsyn till att det i regel synes vara fråga om mindre belopp samt att administrativa fördelar kan uppnås. Verket framhåller emellertid att den hittills tillämpade schablonmetoden för beräkning av värdeminskning torde medge en administrativt enkel handläggning. Detta innebär visserligen i många fall avvikelser från vad som kan uppfattas vara de riktiga förhållandena men avvikelserna torde enligt RRV vara så små att de administrativa fördelarna överväger. Den föreslagna beräkningsmetoden för värdeminskning på byggnader och anläggningar bör därför utnyttjas endast i de fall en tillämpning av schablonmetoden skulle innebära ett obilligt beräkningsvärde.

Utredningen om fjällägenheter påtalar att kronotorpsutredningen haft kontakt med denna under arbetets gång. Detta har i sin tur resulterat i att utredningen om fjällägenheter i sitt delbetänkande, Förvaltningen av fjällägenheter m. m. inom renskötseområdet (Ds Jo 1979: 1), i huvudsak anslutit sig till den modell för beräkning av avträdesersättning, som domänverket föreslagit.

Förslag till riktlinjer för förvärv av kronotorp

Samtliga remissinstanser tillstyrker att kronotorpare ges en generell och oförbehållsam rätt till friköp av byggnader med tomt under förutsättning av

att kronotorpet är försett med tjänligt bostadshus. *Lantbruksstyrelsen* förutsätter emellertid att en sedvanlig lämplighetsprövning sker i samband med fastighetsbildningsförrättningen. Även *länsstyrelsen i Västerbottens län* framhåller att innan förvärv av kronotorp med tomt och byggnad samt fastighetsbildning sker bör det prövas om fastigheten är lämplig som permanentbostad eller för fritidsändamål.

Domänverkets förslag att kronotorpare som driver aktivt jordbruk normalt bör ges rätt till förvärv av hela torpet efter tillstyrkan av lantbruksnämnd och fastighetsbildningsmyndighet godtas i huvudsak av samtliga remissinstanser.

Länsstyrelsen i Norrbottens län finner det nödvändigt att såväl lantbruks- som fastighetsbildningsmyndigheterna ges ett inflytande när fråga uppkommer om förvärv av hela kronotorp. Härigenom ges enligt länsstyrelsen lantbruksnämnden möjlighet att verka för att åkermarken på de kronotorp där aktivt jordbruk inte längre bedrivs kan tillföras de kronotorp i området som bedöms vara utvecklingsbara jordbruksföretag.

Såväl *lantbruksstyrelsen* som *länsstyrelsen i Västerbottens län* framhåller att huvuddelen av kronotorpen är belägna inom ett område där det s. k. glesbygdsstödet kan utgå till vissa mindre jordbruk fr. o. m. den 1 juli 1978. I dessa områden skall enligt *lantbruksstyrelsen* lantbruksnämnderna i arbetet med jordbrukets och skogsbrukets rationalisering också ta större regionalpolitisk hänsyn än tidigare. Den jordpolitiska prövningen av fastigheterna sker härigenom numera efter andra regler och även små jordbruk som i kombination med annan sysselsättning kan utgöra försörjningsunderlag för en familj betecknas numera som utvecklingsbara och kan få statligt stöd för nyetablering och investeringar. Lantbruksnämnderna torde därför enligt lantbruks- och länsstyrelsen få möjlighet att tillstyrka ett betydligt större antal förvärv av kronotorp än tidigare då det inte synes nödvändigt att den nybildade fastigheten ger sin brukare full sysselsättning. Det är tillräckligt att den utgör ett lämpligt komplement till annan sysselsättning i orten. Att den inte kan byggas ut till ett rationellt lantbruksföretag får således inte enligt remissinstanserna avgörande betydelse varken från stöd- eller fastighetsbildningssynpunkt.

Förslagen rörande förvärvsfrågan utgör enligt *RRV* en rimlig avvägning mellan å ena sidan en strävan att ge arrendatorerna ökade möjligheter att skaffa eget hem och å andra sidan en anpassning till gällande jordbruks- och skogspolitik.

SKKF godtar i huvudsak de förslag angående principer för förvärv av kronotorp som domänverket framlagt men framhåller att formell rätt att få friköpa hela den arrenderade arealen för en överkomlig summa har varit ett representativt önskemål, vilket sedan länge framförts av kronotorparna. De aktuella arealerna på kronotorpen har enligt *SKKF* varit undantagna från domänverkets produktiva areal under så lång tid att det endast är av formella skäl som de inte ännu registrerats som självständiga enheter. Huvudregeln bör därför vara, att kronotorpsinnehavaren skall ha rätt att friköpa hela den arrenderade arealen. Undantag bör enligt *SKKF* endast förekomma om synnerligen starka skäl föreligger. Sådana skäl är i stort endast att säkerställa ett effektivt omhändertagande av befintlig åkermark.

Lantbruksstyrelsen konstaterar att det i vissa fall i samband med förvärv av torp med åberopande av främst sysselsättningsskäl kan bli aktuellt att förvärva även skogsmark. Hänsyn bör härvid enligt styrelsen tas till såväl köparens önskemål och sysselsättningsbehov som kronoparkens och kronotorpets storlek, belägenhet och arrondering. På grund av de varierande

förhållanden som råder i dessa avseenden anser styrelsen det inte vara lämpligt med ett generellt ställningstagande i frågan. Även *länsstyrelsen i Västerbottens län* framhåller liknande synpunkter.

Samtliga remissinstanser godtar av domänverket föreslagna normer för värdering av kronotorp vid förvärv samt regler för erläggande av köpeskillingen.

Förslag till tidpunkt för ikraftträdande av domänverkets förslag

Domänverket föreslår att de nya reglerna beträffande beräkning av avträdesersättning skall tillämpas retroaktivt fr. o. m. den 14 mars 1977, medan företrädarna för SKKF i särskilt yttrande till utredningen framhåller att de nya reglerna under vissa förutsättningar bör gälla retroaktivt fr. o. m. år 1967. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* framhåller att skillnaden i avträdesersättning kan bli betydande beroende på vilken regel som tillämpas. För att undvika alltför stora orättvisor finns det enligt länsstyrelsens mening skäl att beakta vad SKKF framfört i sitt yttrande antingen genom att tillämpa de nya reglerna retroaktivt fr. o. m. år 1967 eller också genom att för åren 1967–1977 göra någon form av jämförande skälighetsprövning.

Lantbruksstyrelsen bedömer det svårt att förskjuta tidpunkten för bestämmelsernas ikraftträdande längre tillbaka i tiden än vad domänverket föreslagit men anför att man är medveten om att de nya reglerna oftast ger ett betydligt bättre ekonomiskt utfall för kronotorparna vid beräkning av avträdesersättning än tidigare. Kronotorpare med avräkningar enligt de äldre reglerna skulle därför enligt lantbruksstyrelsen i viss mån kunna kompenseras genom en något försiktigare värdering i samband med eventuella friköp.

Såväl *RRV* som *länsstyrelsen i Norrbottens län* finner domänverkets förslag logiskt väl underbyggt. Om det emellertid befinns lämpligt har länsstyrelsen inte något att erinra mot att retroaktiviteten utsträcks ytterligare bakåt i tiden.

SKKF anser att de kronotorpare som fortfarande och utan avbrott haft arrendekontrakt men genom automatiken i ändringen av reglerna tvingats att övergå till kontrakt enligt nya jordabalken inte skall erhålla sämre villkor än de kronotorpare, vilka lika automatiskt erhåller samma kontrakt efter den 14 mars 1977. Samtliga kronotorpare, vilka innehar kontrakt av den nya typen bör därför enligt SKKF av rättviseskäl få avträdesersättningen omräknad enligt de normer vilka föreslagits av domänverket. Vidare anförts att även f. d. kronotorpare som haft en obruten kontraktsförbindelse med sina gamla hem på kronoparkerna bör få rätt att förvärva dessa. Förvärv bör i dessa fall underlättas genom att man i samband med köpet omräknar deras avträdesersättning till det värde, vilket skulle ha gällt, om man använt sig av de i utredningen föreslagna normerna. Rätt till retroaktivitet enligt denna regel bör enligt SKKF gälla fr. o. m. år 1967.

Övriga frågor

Bland de kronotorp som förvaltas av domänverket och som kronotorpsutredningen redovisat under samlingsrubriken K/ä finns vissa belägna ovan odlingsgränsen, s. k. fjällägenheter. Huvuddelen av fjällägenheterna förvaltas emellertid av lantbruksstyrelsen. Riktlinjerna för förvaltningen av sistnämnda lägenheter behandlas f. n. av den av regeringen år 1976

tillsatta utredningen om förvaltning av fjällägenheter m. m. inom rensköt-selområdet, den s. k. fjällägenhetsutredningen (Jo 1976: 09). Enligt *lantbruksstyrelsen* bör de riktlinjer för förvaltning av fjällägenheter som kan komma att bli följden av nu pågående fjällägenhetsutredning gälla även för av domänverket förvaltade torp ovan odlingsgränsen. I detta instämmer *länsstyrelsen i Västerbottens län* som anser att samma principer vid friköp av fjällägenhet skall gälla oavsett upplåtelseform och förvaltningsmyndighet.

Kammarkollegiet erinrar om att överlåtelse av sådan kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition samt mark på renbetesfjällen skall med hänsyn till berörda rennäringsintressen avgöras av regeringen.

Utredningen om fjällägenheter framhåller att den allmänt inte har något att erinra mot kronotorpsutredningens förslag så länge det är fråga om friköp nedan odlingsgränsen. Däremot anser man att stor restriktivitet skall iakttas, då det gäller avveckling av fjällägenheter, dvs. sådana lägenheter som är belägna ovan odlingsgränsen.